

RAPPORT

**GRAVFÄLTET RAÄ 87, LUNDA,
LOVÖ sn, UP**

Ett gravfält från yngre vendeltid

Av Bo Petré

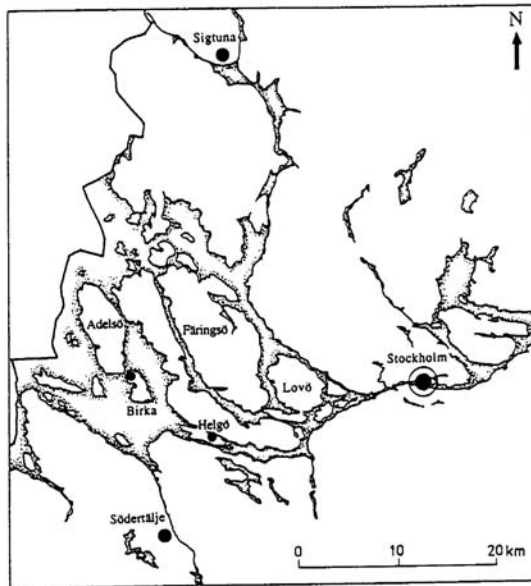

Lovö Archaeological Reports and Studies
Nr 8 2000

Department of Archaeology
Stockholm University

GRAVFÄLTET RAÄ 87, LUNDA, LOVÖ sn, UP
Ett gravfält från yngre vendeltid

Lovö Archaeological Reports and Studies
Nr 8 2000

Department of Archaeology
Stockholm University

Editor: Associate Professor Bo Petré
Director of the Lovö Project
Department of Archaeology
Stockholm University
106 91 Stockholm

© 2000 Bo Petré
Stockholm

ISSN 1401 - 4890

RAPPORT**GRAVFÄLTET RAÄ 87, LUNDA, LOVÖ sn, UP**
Ett gravfält från yngre vendeltid
-----***Innehållsförteckning***

1. INTRODUKTION OCH BASRAPPORT	
1.1 Inledning.....	5
1.2 Undersökningens motivation, syfte och frågeställningar.....	5
1.3 Tekniska uppgifter.....	5
1.4 Gravfältet och fornlämningsmiljön.....	9
1.5 Anläggningsbeskrivningar.....	10
1.6 Planer, profiler (sektioner) och fynd.....	21
1.7 Teckenförklaring (i plan och profil), Förkortningar.....	34
2. ANALYS	
2.1 Gravtyper.....	36
2.2 Gravskick och spår av begravningsritualer.....	36
2.3 Gravfynd och datering.....	39
2.4 Osteologisk analys.....	41
2.5 Arkeo-/osteologisk könsbedömning.....	45
3. NÅGRA OLIKA TOLKNINGAR	
3.1 Familjestruktur och familjegravfält under 600- och 700-tal.....	46
3.2 Populationen - män och kvinnor ur ett genderperspektiv.....	49
3.3 Arvsklyvningar och familjegravfält i SV Lovö under vendeltid.....	51
3.4 Det vendeltida landskapsrummet.....	53
4. SAMMANFATTNING.....	55
5. REFERENSER.....	57

Fig.1. Lovö är en ca 6x4 km stor ö i östra delen av Mälaren straxt väster om Stockholm. Lovö är rikt på fornlämningar och är fortfarande till största delen ett oexploaterat landskap med delvis ålderdomlig karaktär. De från järnålder tolv gårdarna/byarna, av vilka de flesta fortfarande finns kvar, utgör en tolv med kyrkan centralt placerad. Samtliga fornlämningar är markerade och 1600-talsgårdarna är markerade med kvadrater. Fornlämningsnummer enligt Raä och höjdkurvor enligt Ekonomiska kartan.

1. INTRODUKTION OCH BASRAPPORT

1.1 Inledning

I maj månad under åren 1980, 1998 och 1999 utfördes arkeologiska undersökningar i form av seminariegrävningar på gravfältet Raä 87, Lunda, Lovö sn, Up. Undersökningarna ingår i Arkeologiska institutionens Lovöprojekt. Av gravfältets 8 registrerade gravar har 7 undersökts. Dateringen kan sättas till 600- och 700-tal. En höglignande anläggning (A 2) har lämnats orörd. De 7 undersökta gravarna är restaurerade i ursprungligt skick. Denna skrift redovisar undersökningarna i rapportform med viss analys, diskussion och tolkning.

1.2 Undersökningens motivation, syfte och frågeställningar

I samband med de frågeställningar och problemformuleringar som berörde det under 1970-talet undersökta gravfältet Raä 27, Lunda, gjordes en provundersökning av tre gravar på Raä 87 år 1980. Resultatet blev tre vendeltida gravar (A 1, 5 och 6) av samma karaktär som på Raä 27 och "att gravfältet kan tillhöra en av familjerna på Lundagården som vid denna tid sannolikt har haft två normalstora familjer (600-tal)." (Petré 1984, Del 3, s.154). I samband med senare forskning på Lovö (se Petré 1987, 1993, 1998) har det varit motiverat att ytterligare studera Raä 87 som en familj som "brutit sig ut" från Raä 27 och anlagt ett eget gravfält (Raä 87). Syftet med undersökningarna är således att se om detta gravfält kan betraktas som en egen familjs gravfält och hur relationen är till Lundapopulationen och om denna familj har begravt sina döda här i obruten följd. Sannolikt har Lundagården varit större även under 600- och 700-talet än vad som tidigare antagits. Varför har man börjat på ett nytt gravfält, parallellt såväl i tid och rum med Raä 27, och varför upphör gravfältet i slutet av vendeltid? Har man bott på Lundagården eller kan de som är begravda på Raä 87 representera en nyetablerad ensamgård? - en arvsklyvning? Även frågor kring sociala aspekter och genderproblematik kan anslås, t.ex. om de begravda på gravfältet utgör en avvikande social skiktning ifrån de som begravts på Raä 27. De teoretiska tolkningsramarna är i olika grad och varierat traditionella, processuella, postprocessuella och postmoderna, således kan ett eklektiskt förhållningssätt anslås.

1.3 Tekniska uppgifter

Fornlämning Raä 87, Lunda, återfinns på ekonomiska kartan, blad 10 I Stockholm 5 d, Lovö, på koordinaterna x6578,4 y1615,55. Enligt topografiska kartan ligger fornlämningen på ca 20 m.ö.h.

Koordinatnätet är detsamma som på Raä 27, dvs fristående N-S-V-Ö (x-axeln stigande åt N och y-axeln åt Ö). Nätet har lagts ut med teodolit.

Även höjdsystemet är detsamma som på Raä 27 där 0-planet ligger 10 m över en gravfältsfix utgörande en markfast sten mellan gravarna A 34 och A 31. Som gravfältsfix på Raä 87 markerades en jordfast sten V om A 5 med höjdvärdet 13,66 m under det för de båda fornlämningarna gemensamma 0-planet. Detta värde motsvarar ungefär 20,52 m.ö.h. Alla höjdvärden i dokumentationsmaterialet anger det vertikala avståndet mellan objekt och nollplan.

Alla gravar har avtorvats manuellt. Brand- och fyndlager har vattensållats i såll med maskstorlek 2,5 x 2,5 mm eller 1 x 1 mm. Jordprover har tagits från alla brandlager. Vid restaureringen, som utförts manuellt, har varje grav återfått tillhörande stenpackning och jordmaterial.

Profilritningar (sektioner) har ritats i skala 1:20, vanligen sedda från S, dvs V-Ö-liga. Upphängningspunkterna har fixerats i koordinatsystemet. Alla profilritningar redovisas här förminskade till skala 1:50. Raä:s schablontecken har använts.

Alla anläggningar har lodfotograferats från ca 6 m höjd. Lodfotografierna har framställts i skala 1:50 och har monterats på A-4-papper med koordinatangivelser. Två transparenta mm-papper har kantlimmats. På det undre har markerats stenpackningens höjdsiffror, profilmärkningar och stenpackningens begränsning. På det övre har markerats fynd och fyndnummer, inre konstruktioner, lager- och fyndutbredningar samt nivåvärden (topp- och bottenmått). På dessa lodfotoplaner med mm-papper har alla mått, lagerutbredningar, nivåer, avvägningmått och fynd dokumenterats. De är således viktiga som fältdokument.

Planritningarna i skala 1:50 i denna publikation har som underlag lodfotoplanerna i skala 1:50. Planritningar i skala 1:20 har utförts i övningssyfte vid seminariegrävningarna medan all dokumentation har utförts på lodfotoplanernas mm-papper som därvid har givits fullt dokumentationsvärde.

Fotografering har utförts dels i lodfototeknik och dels som snedfoto. Svart/vit film har använts vid lodfoto och snedfoto och dia färg har använts vid snedfoto. Brännvidden på kameraobjektivet har varit 35 mm. Anläggningarna har fotograferats med svart/vit film i tre stadier, dels före undersökningen, dels efter avtorvning och rensning men med kvarstående torvprofil och dels framrensade stenpackningar utan torvprofil. Även vissa konstruktionsdetaljer har fotograferats.

Varje anläggning har fått en anläggningsbeskrivning med fyndlista. Fyndritningar i skala 1:1 har utförts av författaren liksom alla kartor och övriga figurer. Jag har strävat efter att avbilda samtliga fynd men vissa undantag har emellertid gjorts beträffande båtnitsfragment och keramikskärvor. Angående övrig dokumentation se Petré 1984, Del 3, s.9 och Del 2, s.21 ff.

Grävningstillstånden från Länsstyrelsen är: 11.391-303-80, 2021-98-14443 och 2021-99-16583. Fältdokumentationsmaterial och fynd förvaras i ATA resp. SHM.

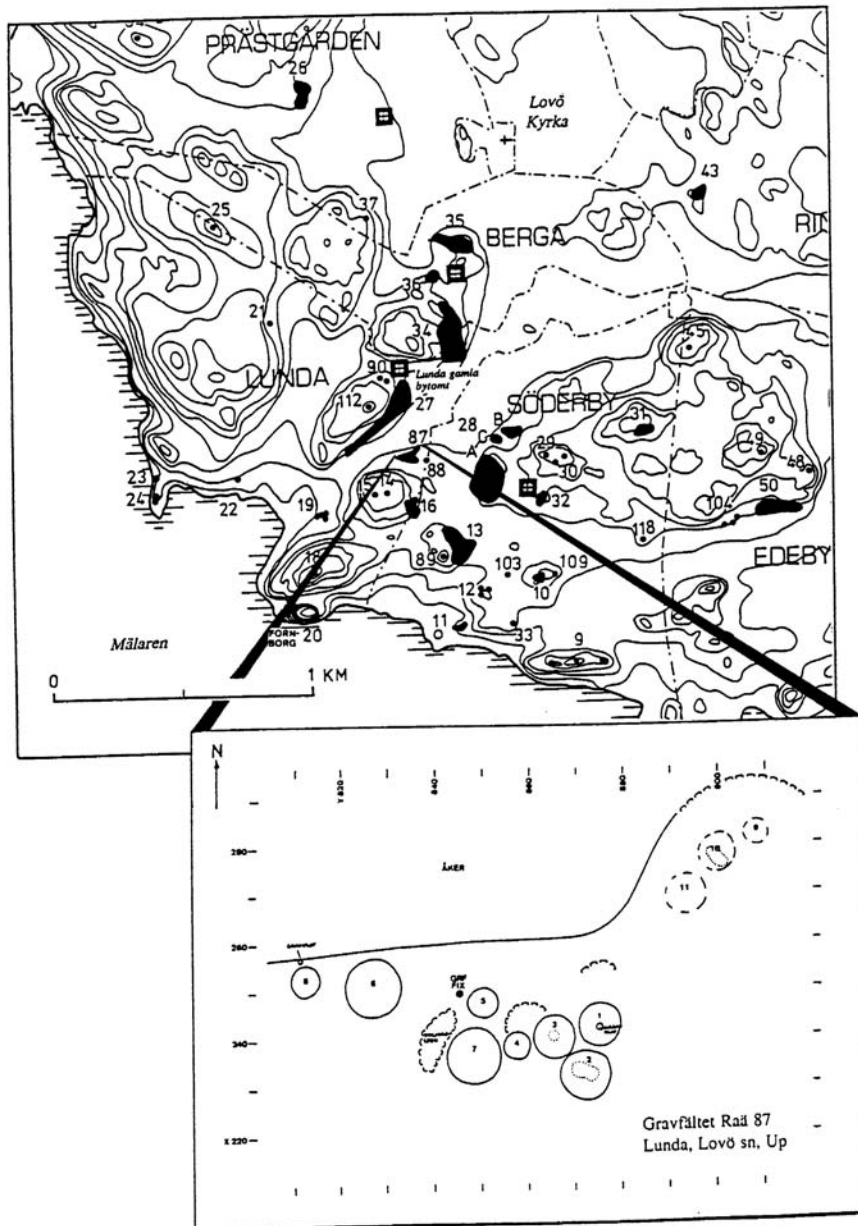

Fig.2. SV-delen av Lovö med samliga fornlämningar samt gravfältskarta (zoom-bild) över Raä 87, Lunda. Gårdslägen (kvadrater) enligt 1600-talets jordebokskarta. Gravfältet Raä 87 ligger ca 250 m söder om Lunda gamla bytomt. Höjdkurvor med 5 meters ekvidistans enligt Ekonomiska kartan. Streckad linje = dagens gårdsägogräns.

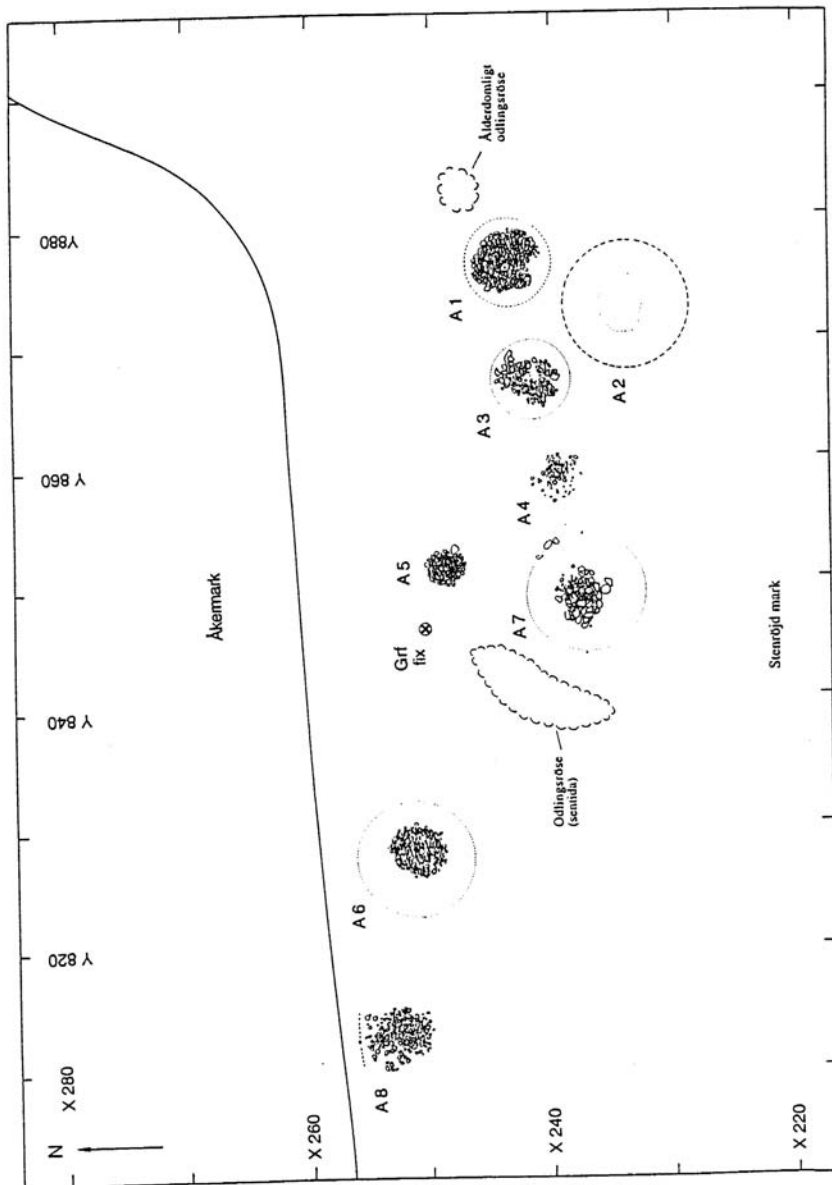

Fig. 3. Gravfältet Raä 87, Lunda. Av de 8 registrerade gravarna är 7 undersökta och restaurerade. Gravarna utgörs av stensättningar (A 1, 4, 5, 6, 8), högliggande stensättningar (A 3, 7) och en hög (A 2, ej undersökt) och kan dateras till 600- och 700-tal e.Kr.

1.4 Gravfältet och fornlämningsmiljön

Gravfältet Raä 87, Lunda är ca 70 x 30 m stort (Ö-V) och består av 8 registrerade fornlämnningar. Dessa utgörs av en hög (A 2), 2 högliknande stensättningar (A 3 och A 7) och 5 runda stensättningar (A 1, 4, 5, 6, 8). På en mindre morän- och bergsförhöjning omedelbart NÖ om gravfältet finns några stensättningsliknande bildningar.

Gravfältet ligger på ett relativt plant markområde som utgör N delen av ett morän- och bergsimpediment. Gravfältet exponeras mot såväl den gamla Lundagårdens läge i N som mot hela gravfältet Raä 27 men även mot den förmodade väg som löpt mellan Mälaren och Lundagården. Impedimentet som angränsar mot åkermark i NV är i denna del och runt gravfältet stenröjt och kan ha utnyttjats för odling och bete redan under bronsålder. Vissa odlingsspår under och intill A1 tyder på tidig odling. På jordebokskartan från 1600-talets mitt finns en till synes icke uppodlad jordremsa N om gravfältet jämfört med dagens uppodlingsgrad som går ända intill gravarna A 8 och A 6. Gravfälts V del och åkermarken åtskiljs idag således endast av ett åkerdike.

De runda stensättningarna är 5 - 12 m i diam. och ca 0,1-0,4 m höga. Samtliga var endast lätt övertorvade - den storvuxna granskogen på gravfältet har medfört en sparsam gräsvegetation. En stensättning hade gravklot (A 1) och en annan hade ett gravklot i utkanten (A 8). Den orörda högen (A 2) är 11 m i diameter och 1 m hög och är belägen i SÖ delen av gravfältet. Det är gravfältets största grav. Den har i mittpartiet en grop (plundringgrop), ca 2,5 x 3 m i diam. (V-Ö) och 0,5 m djup och med uppkastade stenar från plundringen.

I utkanten av gravfältet i ÖNÖ på en bergs- och moränförhöjning intill åkern finns tre låga stensättningsliknande lämningar (osäkra) eller möjligen naturbildningar eller recenta lämningar. År 1999 lades ett provschakt i den NÖ delen på denna bergs- och moränförhöjning genom den anläggning som numrerats som A 11. Ingen tydlig stenkonstruktion som liknade tidigare undersökta gravar från vendeltid kunde iakttas. På ett djup av ca 20 cm framkom en aluminiumkapsyl från en flaska.

Gravfältet Raä 87 tillhör ett av Lundaenhetens tre gravfält (Raä 27, 34, 87) där Lundagården/byn har legat i nuvarande åkern mellan gravfälten Raä 27 och Raä 34, dvs ca 250 m N om Raä 87. De flesta vendeltida gravarna från Lundaenheten finns på Raä 27 där dessa gravar ligger i horisontalstratigrafisk "ordning" mitt emot Raä 87. Sannolikt har en familjegren under 600-700-talet skapat gravfältet Raä 87. En tendens till "utbrytning" från Raä 27 vad gäller horisontalstratigrafin finns också i den grupp om fyra vendeltida gravar (600-/700-tal) på Raä 27 som ligger relativt nära gårdsläget och nära åkerkanten och betydligt lägre än övriga gravar på gravfältet - dessa är A 115, 116, 117 och 118.

Fornlämningsmiljön är mycket rik. Inom några hundra meters radie finns lämningar från gropkeramisk tid (Raä 27, Raä 34), ett flertal boplatser från bronsålder, främst yngre bronsålder (Raä 27, Raä 28, Raä 34) gravar i krönläge från bronsålder och äldsta järnålder och gravfält från äldre järnålder samt ett flertal från yngre järnålder (se fig.1).

1.5 Anläggningsbeskrivningar

Förkortningar i samband med anläggningsbeskrivningarna:
 A=Anläggning, br=bred, d=diameter, dj=djup, F=Fyndnummer,
 fr=från, h=höjd, J=Jordprov, K=Kolprov, l=lång, x och y anger
 koordinatvärden, z=höjdvärde

ANLÄGGNING 1

OREGELBUNDEN RUNDAD STENSÄTTNING, ca 5 m i d och 0,3 m h med lermantel
 ca 7 m i d och ca 0,1 m h. Gravklot. Brandlager.
 Belägenhet x243 y876.

Anläggningen var belägen i gravfältets NÖ del och syntes före undersökningen som en ca
 7 m i d och ca 0,3 m h övertorvad förhöjning i markytan. Några stenar skyttade i torven.
 I mitten låg ett gravklot 0,65 m i d och ca 0,3 m högt över torven.

Efter avtorvning och borttagande av en ca 0,1 m djup lermantel framkom en oregelbunden
 rundad stenpackning ca 5 m i d bestående av 0,1-0,5 m stora stenar mestadels 0,2-0,35 m
 stora, något kantiga. Det 0,65 m i d stora och ca 0,5 m höga gravklotet var placerat något
 SV om packningens mitt. NO om gravklotet fanns en svacka i stenpackningen ca 1,3 m i
 d och ca 0,1 m djup. Packningen som var 2-3 m i d och tvåskiktad hade i svackan ett
 brandlager 0,2 m djupt som begränsades av en inre kantkedja, ca 2,5 m i yttre d,
 bestående av 17 st 0,2-0,5 m stora stenar vars längsta sidor företrädesvis var tangentiellt
 lagda. Brandlagret 2,5 m i d och 0,2 m djupt och sotigt innehöll brända ben, järnitar och
 spikar, pärlor, en liten bronsring, en brodd och kol (F3). Gravklotet låg i SV delen av
 brandlagret innanför den inre kantkedjan. Omedelbart Ö om gravklotet fanns i
 bottenskiktet av packningen, innanför den inre kantkedjan, ytterligare en inre stenkrets
 bestående av fem 0,2-0,4 m stora stenar inneslutande ett keramikväska innehållande brända
 ben (F4). Gravklotet vilade på SV kanten av denna stenkrets. Under packningen i SV
 utkanten fanns ett sotlager ca 2 m i d och ca 0,01 m djupt. Omedelbart utanför
 stenpackningen i V delen under lermanteln påträffades en bronsten (F1) möjligen en del
 av en halsring.

Under lermanteln, N om och S om packningen fanns ett ca 2,5-3 m brett svagt välvt bälte
 (N-S) av små stenar 0,02-0,1 m stora, främst 0,02-0,05 m stora. Bältet som var
 enskiktat var något lägre under brandlagret. Under småstensbältet och anläggningen i
 övrigt fanns moig lera.

FYND

F1 x242,7 y874,4 -11,48

Vid rensning ca 0,2 m V om stenpackningen:
 BRONSHALSRING?, del av,
 45 mm lång, 3 mm bred.

Fig A 1:

1

			KERAMIKSKÄRVOR, 2 st, 1 resp. 1, 5 cm. Kol (en spetsad(?) bit)	
F2	x243 y876	<u>-11,19</u> -11,42	Spritt i brandlagret mellan och under stenarna: RING av brons, ca 1 cm i d, fragm. PÄRLOR av glas och glasfluss 13,5 varav 2 facetterade blåa med virvelhjul resp. virvelring. 1 blå med vita ringar 2 blåa 1 ljusgrön, glas 7,5 vita med röda ögon med svart pupill. BRODD av järn NITAR av järn, 18 hela och ca 30 fragm. SPIKAR av järn, 2 BRÄNDA BEN, 1683 g. KOL	2 4 3 5 6
F3	x243 y876,8	<u>-11,24</u> -11,30	KERAMIKKÄRL, fragmentariskt I keramikkrälet: BRÄNDA BEN, 282 g. KOL	

ANLÄGGNING 2 (ej undersökt)

HÖG, ca 11 m i d och ca 1 m hög. Plundringsgrop i mitten, ca 3 m i d och ca 0,5 m dj.
Gravfältets största anläggning, belägen längst åt SÖ. Troligen en av de yngsta. Ej undersökt.

ANLÄGGNING 3

HÖGLIKNANDE RUND STENSÄTTNING, med mantelfyllning ca 6 m i d och ca 0,5 m h och med oregelbunden stenpackning (plundrad) ca 4-5 m i d. Plundringsgrop 1,9 m i d och 0,14 dj.
Belägenhet: x245 y865

Före avtorvningen framträdde anläggningen som en ca 6 m i d och ca 0,5 m h förhöjning beväxt med mossor och gräs och ett antal stubbar. På N sidan av anläggningen syntes större stenar, ca 0,3-0,4 m h. I övrigt syntes inga stenar i ytläge. I högens mitt fanns en plundringsgrop 1,9 m i d och 0,14 m dj.

Efter avtorvning och rensning vid anläggningens S sida framkom vid fördjupningens kant silvergrå jord i kontrast till den mörkare mylla som fanns i anläggningen. Vid framrensningen framkom en oregelbunden stenpackning ca 4-5 m i d med avsaknad av

stenar i centrum i ett ca 1,5 m i d stort område. Stenarna på N sidan var ca 0,25-0,40 m stora och framträdde tydligare och på V sidan framkom mindre stenar varav ett flertal skärviga och ca 0,15-0,2 m stora. Stenarna i stenpackningen varierade i storlek från 0,1-0,4 m h. I ytterkanten fanns 0,4-0,6 m i d stora stenar. Stenpackningens form var något oregelbunden. De yttre stenarna i den nordliga delen ger ett intryck av att ha "fallit ur". Fyllningen mellan stenarna bestod av hård moig lera.

Högt uppe i fyllningen påträffades ett kamfragment (F 6) samt kolfragment och ett runt relativt tunt sotlager ca 0,6 m i d och 0,16 m dj. Enstaka keramikskärvor fanns spridda framför allt i anläggningens NV del. Enstaka brända ben fanns också spridda i anläggningen.

Mellan stenpackningen och det ursprungliga markplanet återfanns ännu en stenpackning men gles och oregelbunden och omgärdad av styv lera. Denna andra packning bestod av 0,1-0,3 m stora stenar. Lerjorden kändes fetare i anläggningens N del och innehöll fler kolfragment än tidigare. En svag antydning till mörkfärgning framkom på nivån z-11,60. På det ursprungliga markplanet (z-11,83) centralt i anläggningens Ö del och ut mot kanten framkom ett tunt lager av sot och kol ca 0,40x0,50 m i d, ej helt sammanhängande och med lera ovanför och grusig lera under. Sot under stenarna kunde spåras. En av stenarna där var trapetsoid ca 0,5x0,7x0,3 m stor och med relativt flata sidor. Avståndet mellan den ursprungliga markytan och gravens topp uppgick till ca 0,8 m.

Under anläggningen vidtog mo av samma typ som fanns i fyllningen. Anläggningen kunde inte undersökas fullständigt i utkanten i Ö och N delen pga två storvuxna granar.

Tolkning/kommentar:

Anläggningen var plundrad och stenarna i packningen var omrörda (möjligen också bortplockade). Anläggningen saknade tydligt brandlager. Troligen var rester av brandlagret uppkastat i NV delen där bl.a. keramikskärvor från ett relativt stort kärl återfanns. Ett nedre och ett övre kollager med sot/kol tyder på plundring med rester av uppkastat brandlager. Sot- och kolskiktet på den djupare nivån (den ursprungliga markytan) är sannolikt rester från brandlagret och/eller brandbålet. Inga brända ben framkom emellertid i detta. Inga andra säkra spår efter ett brandbål kunde konstateras men de uppkastade skärviga stenarna i V delen kan ev. vara eldskadade stenar från ett brandbål.

Datering:

Kamfragmentet (typ kam i ett stycke) är av en typ som tyder på yngre folkvandringstid eller vendeltid (jfr Brynja 1998, Petré 1984, Del 4). Fragmentet påträffades högt i fyllningen och det är inte helt säkert att det kommer från gravan. Gravkonstruktionen, stenpackning med lermantel, kan dateras till yngre järnålder. Keramikskärvorna är ooranerade och därför svårdateade. De är av två typer, den ena typen är grova skärvor typiska för yngre järnålder och den andra typen, som endast utgörs av några få skärvor, är hårdare bränd och synes ha slammad yta och kan vara från bronsålder. Under den närbelägna gravan A 5 fanns skärvsten och bronsålderskeramik.

FYND

x 238 y 868	z -11,20/-11,60	Spritt i leran mellan stenarna i anläggningen:	
		BRÄNDA BEN, enstaka, 16,1 g	1
		KAMFRAGMENT, 1 (fr.kam i ett stycke)	2
		KERAMIKSKÄRVOR, enstaka, 129,8 g	
		KOL, 62,9	

Fig A3:

ANLÄGGNING 4

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 4 m i d och ca 0,3 m h. Mantelfyllning ca 5,5 m i d och ca 0,6 m h. Brandlager ca 1,2 m i d och 0,1-0,15 m dj.

Belägenhet: x241 y860,5

Anläggningen, som låg i gravfältets mitt, syntes före undersökningen som en ca 5-6 m stor och ca 0,6 m hög övermossad rundad förhöjning intill och SV om en ca 5 m i d och ca 1 m hög rundad bergsklack. En ca 0,2 m djup och 0,5 m i diam. stor fördjupning fanns centralt i anläggningen, förmodligen efter en förmultnad stubbe.

Efter avtorvning framkom en oregelbunden rundad stenspackning, ca 2,5 m i d och ca 0,25 m hög. Packningen var glest lagd och bestod av 0,15-0,3 m stora stenar lagda i ett skikt. Den yttre begränsningen var otydlig. I packningens S del låg en platt kantig sten av röd granit. Den var 0,42 x 0,38 x 0,25 m stor. Märken på kanten kan tyda på att den var bearbetad. Denna sten tillsammans med minst tre andra stenar av motsvarande storlek bildade en otydlig inre begränsning för brandlagret. Fyllningen mellan stenarna bestod av gulbrun mo. Vid rensning framkom enstaka brända ben, keramik och kol samt ett järnfragment (F 1).

Ca 1,5 m SV om stenspackningen framkom ett 10-tal 0,1-0,2 m stora stenar som senare vid utgrävningen visade sig utgöra en del av en ca 0,3 m djup utfyllnad i slutningen (främst i S-SV-delen av anläggningen) bestående av moig morän med inslag av enstaka skärerstenar. Stenspackningen var således anlagd på ett utfyllt och förhöjt underlag.

Centralt i stenspackningen mellan och under stenarna framkom ett ca 1,2 x 1 m stort brandlager, ljusare i ytan och sotigare mot botten. Det var 0,1-0,15 m djupt och föreföll vara pålagt efter det att stenspackningen byggts då marken under stenarna bestod av ofärgad mo. I brandlagret framkom brända ben, spridda kolfragment, keramikskärvor, pärlor samt en järnkniv (F 2). Över järnknivens mellersta del samt vid dess sida låg skärvor av rödbränd keramik (F 2). Inom den inre kantkedjan påträffades svartbrända keramikskärvor av icke inhemska typ (F 2). Under stenspackningen framkom enstaka kolfragment i samtliga kvadranter, fyra järnfragment i den SÖ kvadranten, enstaka keramikskärvor N om packningen samt en pärla (F 2) ca 0,25 m N om stenspackningen.

Stenspackningen vilade på mo och på det uppbyggda moränunderlaget i S-SV-delen. N om

anläggningen vidtog berg i dagen.

FYND

F 1	x 241,3	y 860,5	z -11,16/-11,96	Rensfynd. KOL, 220 g KERAMIK, 42 g BRÄNDA BEN, 114,4 g JÄRNFRAGMENT, med ögla, 29 mm långt	Fig A4: 4
F2	x 241,3	y 860,5	z -11,16/-11,96	KOL, 68 g BRÄNDA BEN, 384 g GLASPÄRLOR: ca 14, varav: 1 blå, rund. Smälta bestående av ett flertal ihopsmälta blåa, ca 5, och ljusgröna, ca 5, glaspärlor. Smälta av blått glas, ca 3 pärlor. KERAMIK, 152 g, ca 60 skärvor varav ca 5 mynningsbitar med regelbundna intryck på mynningskanten, flera skärvor spjälkade. JÄRNKNIV, 10,9 cm l och 1,5 cm br. Spetsen låg åt NÖ, tången åt SV, eggen in mot brandlagret (dvs åt NV).	1 2 3 6 5
x241,3	y860,49		z-11,80		

Kommentar: Keramiken är ej inhemsk. Liknande finns i Grobin (se Nerman, B. 1958. Grobin-Seeburg. Ausgrabungen und Funde. KVHAA. Sthlm, se Taf.57, 59, 61).

Det uppbyggda mo- och morängrusunderlaget gav graven en synlig och välvd profil. Eftersom de icke inhemska keramikskärvorna var sotiga så har de sannolikt varit med på brandbålet. Då sot saknades under stenarna i packningen förefaller det som att man påfört brandlagret efter det att packningen anlagts. Inga spår efter ett brandbål kunde konstateras.

ANLÄGGNING 5

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 2,8 m i d och ca 0,2 m h.
Brandlager 1,1 x 1,7 m (V-Ö) med nedgrävd urna.
Belägenhet: x253 y 849.

Anläggningen var belägen i gravfältets mellersta del i svag N sluttning och syntes före undersökningen som en ca 6 m i d och ca 0,25 m h övertorvad förhöjning i markytan med några stenar skymtande. Ö om anläggningens mitt fanns en 0,54 x 0,6 stor och ca 0,15 m hög sten.

Anläggningen framstod efter avtörvning och rensning som en ca 2,8 m i d och ca 0,2 m h enskiktad, närmast rund stensättning bestående av 0,2-0,4 m stora stenar. Över detta skikt fanns främst i anläggningens centrala del ett lager 0,1 m stora delvis skärviga stenar. I detta skikt i anläggningens S del låg en knacksten (F1). Vid rensningen påträffades lerklining, keramikskärvor och kol (F1).

Mellan och främst under stenpackningens centrala del framkom ett ca 0,05 m djupt brandlager innehållande spridda brända ben, 3 nitar och 10 nitfragment av järn, ett bronsfragment, kamfragment, tre glasflusspärlor, en fragmentarisk bennål (?), lerklining och kol (F2). I centrum av brandlagret stod ett keramikkrärl nedgrävt ca 0,25 m under brandlagret (F3). Kräret vilade på ett lager grus och mindre stenar. I kräret fanns brända ben, kamfragment, kol och sotblandad lera samt fragment av en kedja av brons och järn.

Anläggningen vilade på lera, något moig, med inslag av enstaka stenar, sannolikt ett boplatslager.

FYND

FYND			Fig A5:
F1	x252 y849		
		Rensningsfynd. KERAMIKSKÄRVOR, ca 10. LERKLINING, ca 20 småbitar. KNACKSTEN, diam ca 7 cm, facetterad.	
F2	x252 y849	<u>-13,54</u> -13,59	
		I brandlagret: BRONSFRAGMENT, 17x5 mm. NITAR av järn 3 st och ca 10 fragment. PÄRLOR, 3 av glasfluss varav 2 röda och 1 gul. KAMFRAGMENT, 4 varav 3 med nitar av järn. BENNÅL, 18 x 4 mm, fragm. LERKLINING, ca 20 småbitar. BRÄNDA BEN, 2856 g. KOL.	1 5 2 6 4
F3	x252,9 y849,3	<u>-13,60</u> -13,86	
		I brandlagret nedgrävt ca 25 cm: KERAMIKKRÄRL I keramikkräret: KAMFRAGMENT, 3 KEDJA, 4 länkar (en av brons, tre av järn). BRÄNDA BEN, 883 g. KOL.	7 6 3

ANLÄGGNING 6

RUNDAD STENSÄTTNING ca 4,5 m i d och 0,6 m h med lermantel ca 10 m i d.
 Centralpackning (polygonal form), ca 2,5 m i d och brätte, ca 4,5 m i d.
 Brandlager 1,75 m x 2 m.
 Belägenhet x251 y826.

Anläggningen var belägen i gravfältets V del i svag NV-sluttning intill åkerkanten och syntes före undersökningen som en ca 10 m i d och 0,4 m h övertorvad förhöjning i markytan. Ett tiotal stenar var synliga ovan torven. Höjdskillnaden mellan N och S delen var ca 0,7 m.

Efter avtorvning framkom under en ca 0,2 m djup lermantel en stenpackning bestående av brätte och centralpackning, brätte ca 4,5 m i d och centralpackning ca 2,5 m i d och 0,25 m h över brättet. Centralpackningen hade en antydning till polygonal form, sex - eller sju-sidig, något nedhasad mot V. Fyra av hörnen i den polygonala centralpackningens Ö del hade särskilt utvalda stenar med vinklade sidor. En något utrasad vinklad sten i V delen kan ha ingått i ytterligare ett hörn. Stenpackningen bestod av ca 0,2-0,5 m stora stenar. Centralpackningens stenar var genomgående något större, 0,3-0,6 m stora, några skarpkantiga. I anläggningens SV del fanns i fyllningen småsten och något kol. Även centralt i stensättningen påträffades kol. Vid rensning påträffades vita kvartsstenar. Mellan och främst under stenarna i bottenkiktet framkom ett brandlager ca 1,75 x 2 m (V-Ö) och ca 0,2 m djupt innehållande spridda brända ben ca 5 l, fragment av benkam, två fragment av järnkrampa, järntånge?, bryne, nitar av järn, keramikskärvor, bränd flinta, och kol (F1). I Centrum av anläggningen fanns i brandlagret ett fragmentariskt keramikkrärl (F2), nedgrävt ca 4 cm i leran under brandlagret. I SSO delen av denna nedgrävning 1 cm ifrån kärnkanten stod på högkant en järnkniv (F 4). Ca 2 cm V om kniven påträffades en röd glasflusspärkla (F 3), även den intill uran i nedgrävningen.

Anläggningen vilade på lera.

FYND

FYND			Fig A6:
F1 x251 y826	-14,80 -15,00	Under stenpackningen i brandlagret.	1
		TÅNGE? av järn med trärester, 9 cm.	2
		KRAMPA av järn, 2 fragm.	3
		NITAR av järn, 6 fragm.	4
		BRÄND FLINTA, 2 bitar.	5
		BRYNE av sandsten, 124 x 31 x 30 mm.	6
F2 x251,25 y826,3	-14,93 -15,00	Nedgrävt 4 cm i leran under brandlagret:	
		KERAMIKKRÄRL, bottendiam. 11,5 cm.	9

F3	x251,1 y826,3	-15,00	I keramikkrlet: BRÄNDA BEN, 139 g. Intill keramikkrlets bottenkant i nedgrävningen: PÄRLA av röd glasfluss.	7
F4	x251,1 y826,3	-15,00	Intill pärlan: KNIVBLAD, fragment, 36 mm.	8

ANLÄGGNING 7

HÖGLIKNANDE STENSÄTTNING. Mantelfyllning ca 9-9,5 m i d och ca 0,75 h. Stenpackning ca 4,75x3 m i d.(V-Ö) med inre kantkedja. Brandlager, ca 1,2 m i d och ca 0,15 m dj.

Belägenhet: x240 y849,5

Anläggningen var belägen i gravfältets mellersta del i en svag NV-sluttning och syntes före undersökningen som en övertorvad flack hög ca 9 m i d och ca 0,75 m hög med enstaka uppstickande stenar i mitten. Några större stenblock syntes i anläggningens utkant. På anläggningen växte några granar.

Mantelfyllningen bestod av lerig mo och var 0,1-0,2 m djup. I den fanns enstaka skärviga och skörbrända knytnävsstora stenar samt inslag av grus och sand. Efter borttagandet av mantelfyllningen framkom en rundoval 4,75 x 3 m stor (V-Ö) tät enskiktad stenpackning, ca 0,3-0,4 m hög uppbyggd av i princip två stenstorlekar, dels 0,45-0,6 m stora stenar och dels 0,15-0,2 m stora stenar. De mindre låg mestadels mellan de större som bildade en antydning till begränsning, särskilt i S delen. De mindre stenarna var talrikare i den Ö halvan av anläggningen.

Rensfynd i anläggningens utkant utgjordes av några hästkosömmar och en förgylld (?) recent knapp (F 1). Mellan och främst under stenpackningen framkom ett ca 0,1-0,15 m djupt och ca 1,5 m i d stort sotsvart brandlager som begränsades av en inre kantkedja av 12 stycken 0,4-0,9 m stora rundade stenar. Några stenar utanför den inre kantkedjan (1 st i V och ca 4 st i Ö) medförde att den inre kantkedjan kunde liknas vid en liten skeppsformig stensättning i V-Ö-lig riktning. Brandlagret innehöll sot, kol, spridda brända ben, järnitar, kamfragment, bränd flinta, fragment av ett bryne och ett fragment av ett svärdshjalt av brons (F 2). Brandlagrets koncentration och svärta var något förskjutet åt Ö i förhållande till den inre kantkedjan. Något NÖ om centrum i brandlagrets botten stod ett keramikkrlet innehållande brända ben, ett litet kamfragment och ett fragment av brynet (F 3). De brända benen i krlet utgjordes främst av långa rörben som var lagda i V-Ö-lig riktning. Inget brandlager kunde konstateras under keramikkrlet som var försänkt ca 2 cm under brandlagrets botten. Brandager saknades under stenarna i den inre kantkedjan.

Anläggningen vilade på lera med inslag av mo.

FYND

Fig A7:

F1	x240 y849,5	Rensfynd: HÄSTSKOSÖM. KNAPP, förgylld, recent (engelsk text).	
F2	x239,75 y849,25 z -12,93/-13,08	SVÄRDSHJALT av brons med vidsittande nitar, fragment, 20x16 mm. STIFT, 1, av järn, 20 mm. NITAR, av järn, 5 hela samt 28 fragment. BRYNE, av sandsten (möjl.2 st), 9 fragm. BRÄND FLINTA, eldslagningsflinta, 1 bit, 17x15 mm. KAMFRAGMENT, ca 20, typ S6, L3, L6 el.L7 och Pr samt 2 nitar av järn. KERAMIK, 1455 g. BRÄNDA BEN, ca 4400 g. KOL, ca 217 g.	1 2 3 4 5 6 7
F3	x240,03 y849,60 z 12,99/-13,10	I brandlagret: KERAMIKKÄRL I keramikkarlet: BRÄNDA BEN, ca 1,4 l. KAMFRAGMENT, 1 st. Fragm. av BRYNE, 1. KOL, enstaka.	7 8 9

Kommentar: Mantelfyllningen var relativt mäktig och homogen. Ingen färgning från brandlagret fanns i fyllningen över stenpackningen. Brynefragmenten är delvis vittrade och rekonstruktionen är något osäker, möjligen kan det vara två brynen, alternativt att den rekonstruerade avbildningen är några cm längre och att bitar saknas.
Preliminär osteologisk analys (av Ebba Daring): Människa, häst, hund, ev. fågel.

ANLÄGGNING 8

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 4 m i d och 0,2 m h. Gravklot.
Brandlager, ca 2,15 x 2,05 m och ca 0,1 m dj (urlakat).
Belägenhet: x244,0 y811,5

Anläggningen låg i en svag nordslutning längst åt väster på gravfältet intill åkermark. Anläggningen var bevuxen med slån. Före avtorvning syntes den som en flack, 0,2 m hög förhöjning i markytan ca 5 m i d. Anläggningens form och begränsning var oklar. Enstaka stenar syntes ovan torven. I norr tangerade anläggningen ett i Ö-V riktning gående åkerdike. I diket låg ett troligt gravklot av röd granit, ca 35 cm i diameter.

Stenpackningen var täckt av en lermantel, ca 0,1-0,15 m tjock. Efter avtorvning och rensning framkom en enskiktad packning ca 4 m i diam. av glest lagda stenar som var 0,20-0,50 m stora, företrädesvis 0,2-0,3 m stora. Spritt i anläggningen fanns även mindre stenar 0,05 - 0,15 m stora. Stenpackningen hade en oregelbunden rundad form och begränsades troligen ursprungligen av en yttre stenkrets/kantkedja. I anslutning till den fanns i NV en ca 1,15 m lång rad av sex stenar ca 0,15-0,25 m stora. Innanför den yttre kretsen kunde ytterligare en möjlig stenkrets urskiljas ca 2,05 m i d. I anläggningens norra del fanns ett flertal oregelbundet spridda stenar.

Vid rensningen påträffades brända ben i gravens nordöstra del och kol spritt över hela anläggningen (F1). Även recenta fynd hittades t ex en skridskoskena, taggtråd och järnspikar. I den södra delen framkom i det allra översta skiktet under torven ett urlakat brandlager med en utsträckning på ca 2,15x2,05 m. Inom detta område påträffades recenta fynd ner till en nivå av -15,49, vilket tyder på att brandlagret omrörts av senare aktiviteter. Dessa utgjordes av två hästkosömmar, en järnspik, 19 fragment av taggtråd, en glasbit samt en skärva taknocktegel. Fyllningen mellan stenarna utgjordes av momjåla med övervägande lerhalt. Ett mer distinkt brandlager påträffades först efter att stenarna avlägsnats. Detta lager var 1,35x1,20 m stort och ca 0,14 m djupt, vilket tolkades som ett ursprungligt brandlager. I detta påträffades en keramikkoncentration (F3) och en koncentration med brända ben, vilken även innehöll kol och nitar (F4). Både i det omrörda och ursprungliga brandlagret (F2) påträffades keramik, brända ben och kol. Här framkom också 4 glasflusspärlor (2 runda röda, 1 konisk röd och 1 blå melonformad), kamfragment, nitar och järnfragment.

Anläggningen vilade på lerig momjåla. Under brandlagret framkom rödfärgad mjåla. I den V delen av profildiket framkom djupt liggande spridda kolbitar som ej kunde kopplas till brandlagret.

Tolkning

Anläggningen, som är en oregelbundet rundad stensättning, har omlagrats genom åren då man vid odling kastat upp sten från åkern. Några av stenarna i anläggningens N del har sannolikt ursprungligen ingått i gravkonstruktionen, men senare kommit att rasa ner mot åkerdikedet som tangerar anläggningen i N kanten. Några av stenarna har dock troligen blivit uppkastade i samband med sentida odling. Detta indikeras av att det även på andra håll i närliggande område förekommer liknande stenansamlingar längs med dikets S sida. Att det förmodade gravklotet låg i dikeskanten, tyder på att anläggningen även kan ha utsatts för vissa skador.

Kol och ben påträffades spritt utanför brandlagret, vilket kan tyda på att brandbålet varit större än brandlagret. Det kan också bero på att brandlagret fällt ut i lerjorden, vilket det otydliga brandlagret indikerar.

Anläggningen dateras utifrån kamfragment och pärlor. Kammen med svagt välvd stödskena av typ S6 (plankonvext tvärsnitt) och tre parallella kantföljande linjer (L3) visar på vendeltid (jfr Petré 1984, del 4:72ff). Pärlornas färg och form; två röda runda och en

konisk glasflusspärkla samt en blå s k melonpärla ger pärlhorisont P4 med en datering till 600-talet (jfr Petré 1984, del 4, s.62f). Pärlorna tillsammans med gravklotet tyder på att den gravlagda var en kvinna.

FYND

Fig A8:

F1	x 243,5 y 812	z-15,21/-15,49	Vid rensning: BRÄND LERA, 3 bitar SKRIDSKO, av järn TEGELPANNA, fragment TAGGTRÅD, rostiga fragment BRÄNDA BEN, 28. KOL, 16,5 g.	
F2	x245,25 y 815,20	z-15,23/-15,54	I brandlagret: PÄRLOR, 4, av glas och glasfluss, varav 1 konisk, röd, av glasfluss, 17x7 mm 1 melonformad, av blått glas 10x6 mm 2 runda, röda, av glasfluss. KAMFRAGMENT, 13, varav en med nit, största fragmentet 2x1x0,1 cm, typ S6/L3. NITAR, av järn (båtnitar), ca 10 fragm. JÄRNFRAGMENT, ca 3, varav en spets ca 1 x 2,7 cm. KERAMIKSKÄRVOR, 715 g, ca 300 skärvor. BRÄNDA BEN, 1673 g. KOL, 1049 g.	1 2 3 4 5 6 7
F3	x245 y814,55	z-15,40/-15,54	Keramikkoncentration: KERAMIKSKÄRVOR, 240 g, 92 skärvor.	7
F4	x245,25 y813,85	z-15,45/-15,52	BRÄNDA BEN, koncentration: NIT, fragment, 2. BRÄNDA BEN, 421 g. KOL, 36,5 g.	
J1			Jordprov från brandlager, 1 dl.	
K1	x246 y812,10	z-15,74	Kolprov.	
K2	x246 y812	z-15,85	Kolprov.	

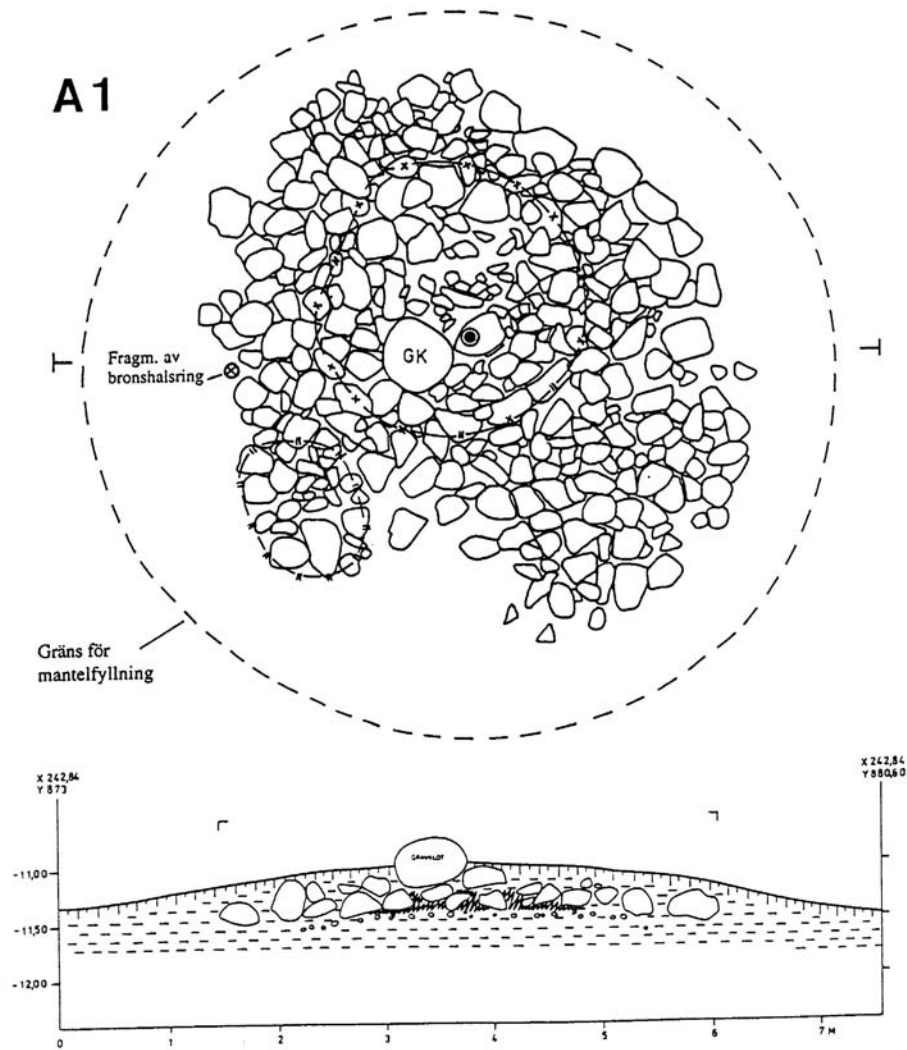

1.6 Planer, profiler (sektioner) och fynd

Planer och profiler (sektioner) är ritade i skala 1:50 om inget annat anges. Planerna är ritade utifrån fotoplaner i skala 1:50 där stenpackningarnas *översta* stenskikt är framrensat och lodfotograferat. GK=Gravklot.

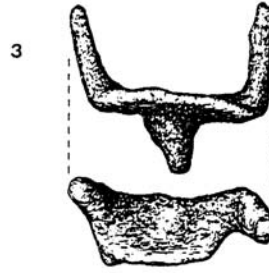
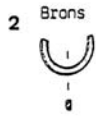
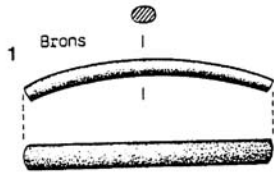
┆ ┆ anger en profils upphängningspunkter i koordinatnätet på planritningen.

Fynden är ritade i skala 1:1. Vid rekonstruktion av keramikkrärl anger streckad linje osäker höjd och diameter.

A 1 (forts.)

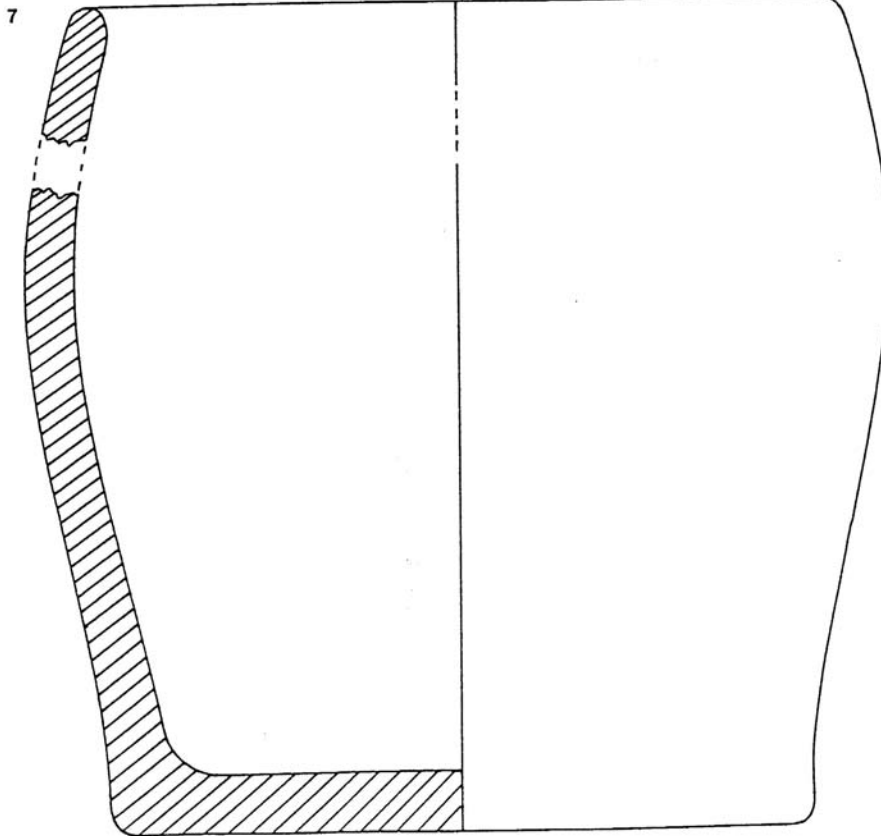
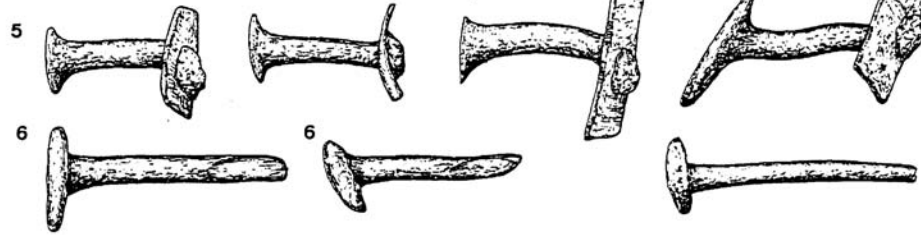
22

Blått glas

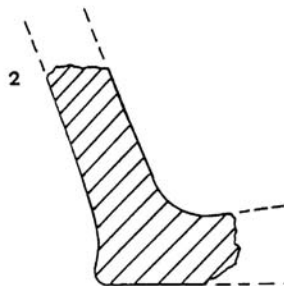
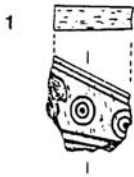
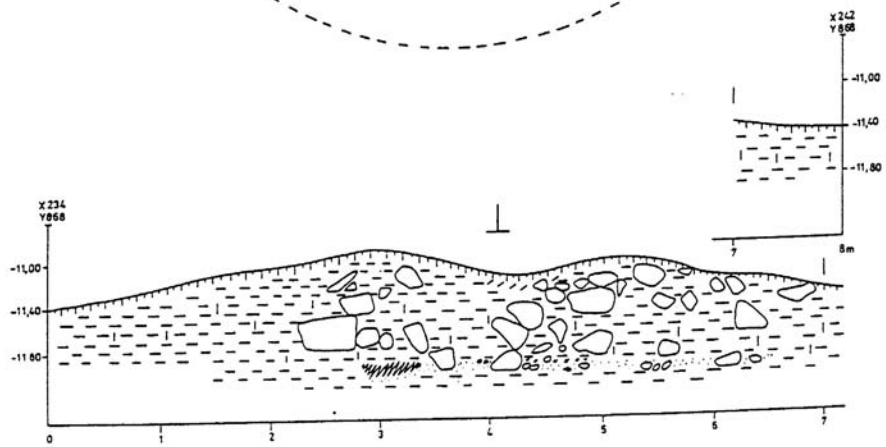
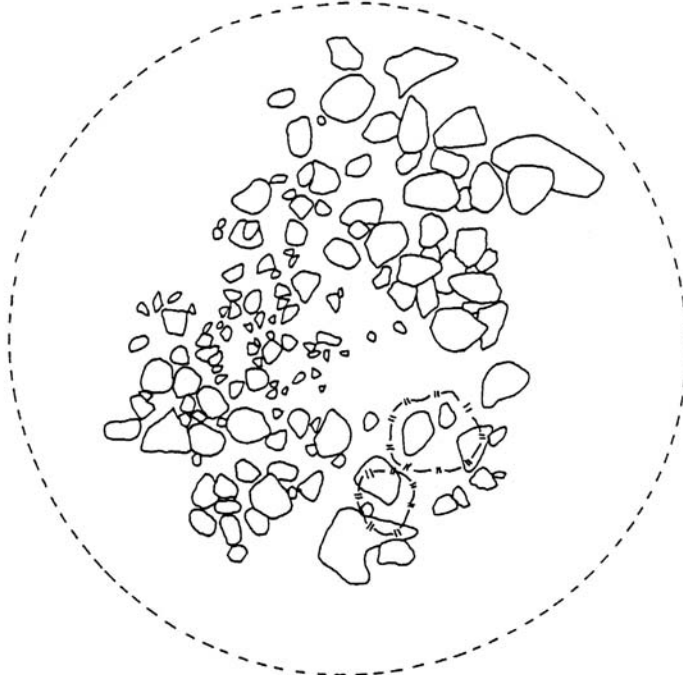
Ljus-
grönt
glas

Vita med rött öga och svart pupill

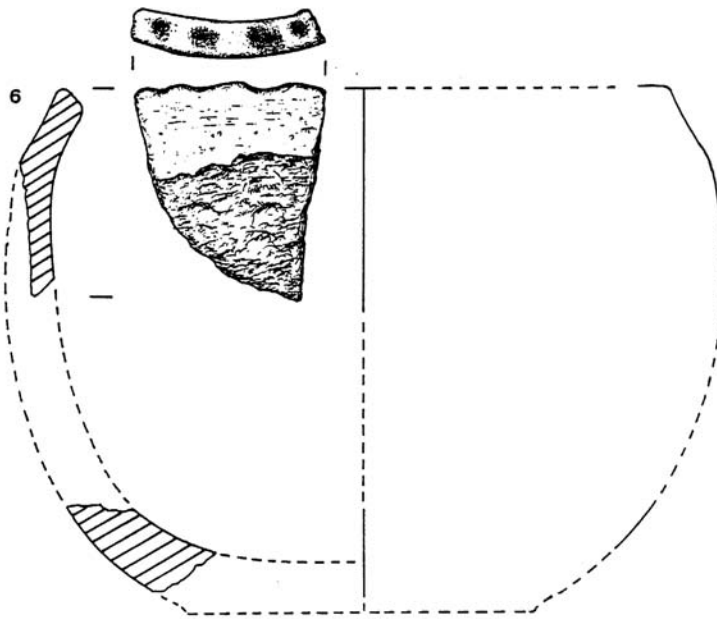
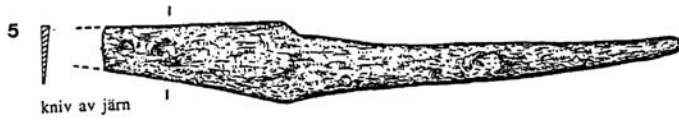
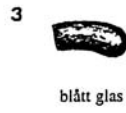
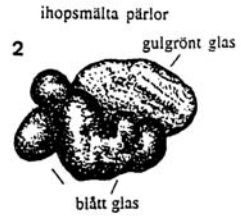
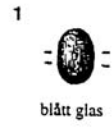
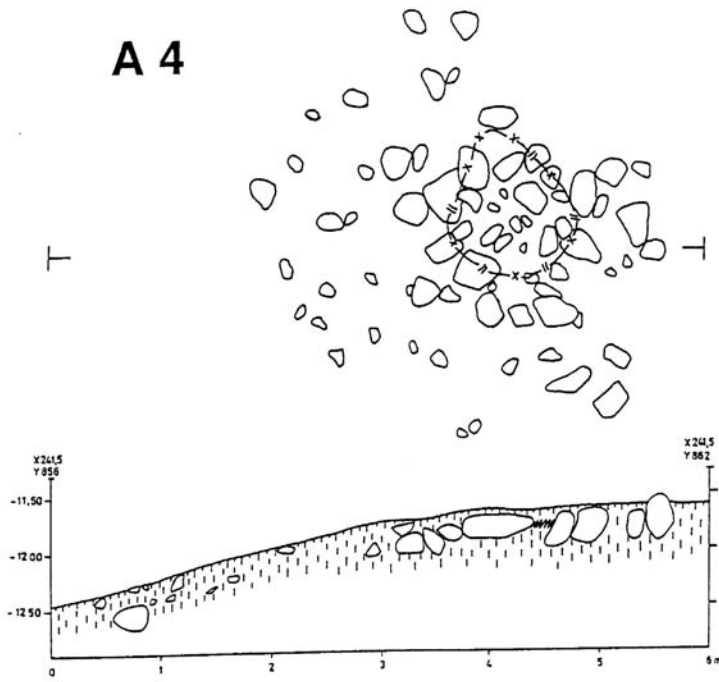

A 3

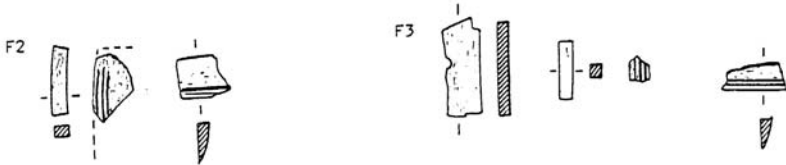
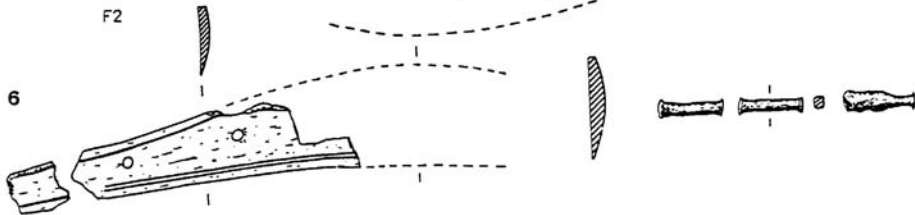
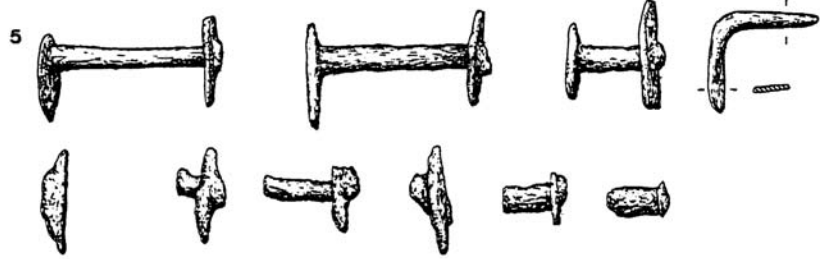
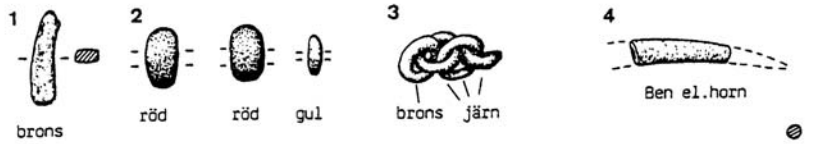
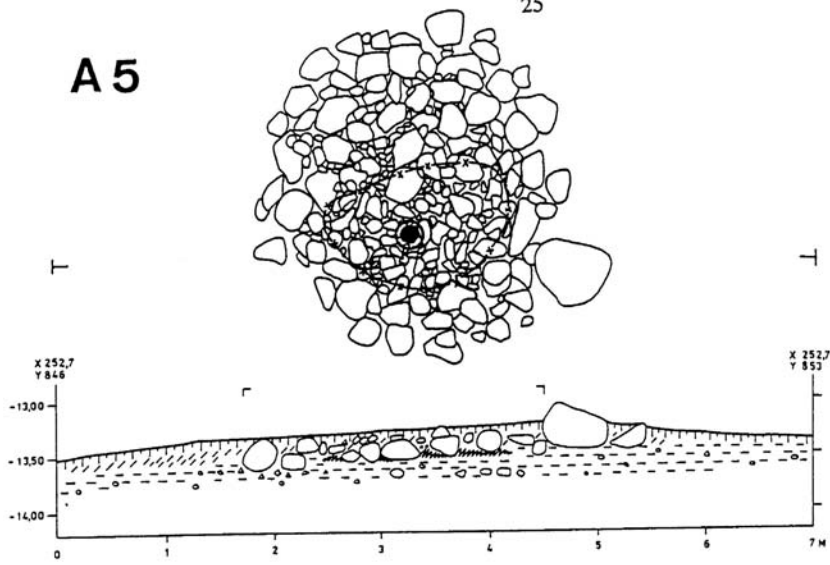
23

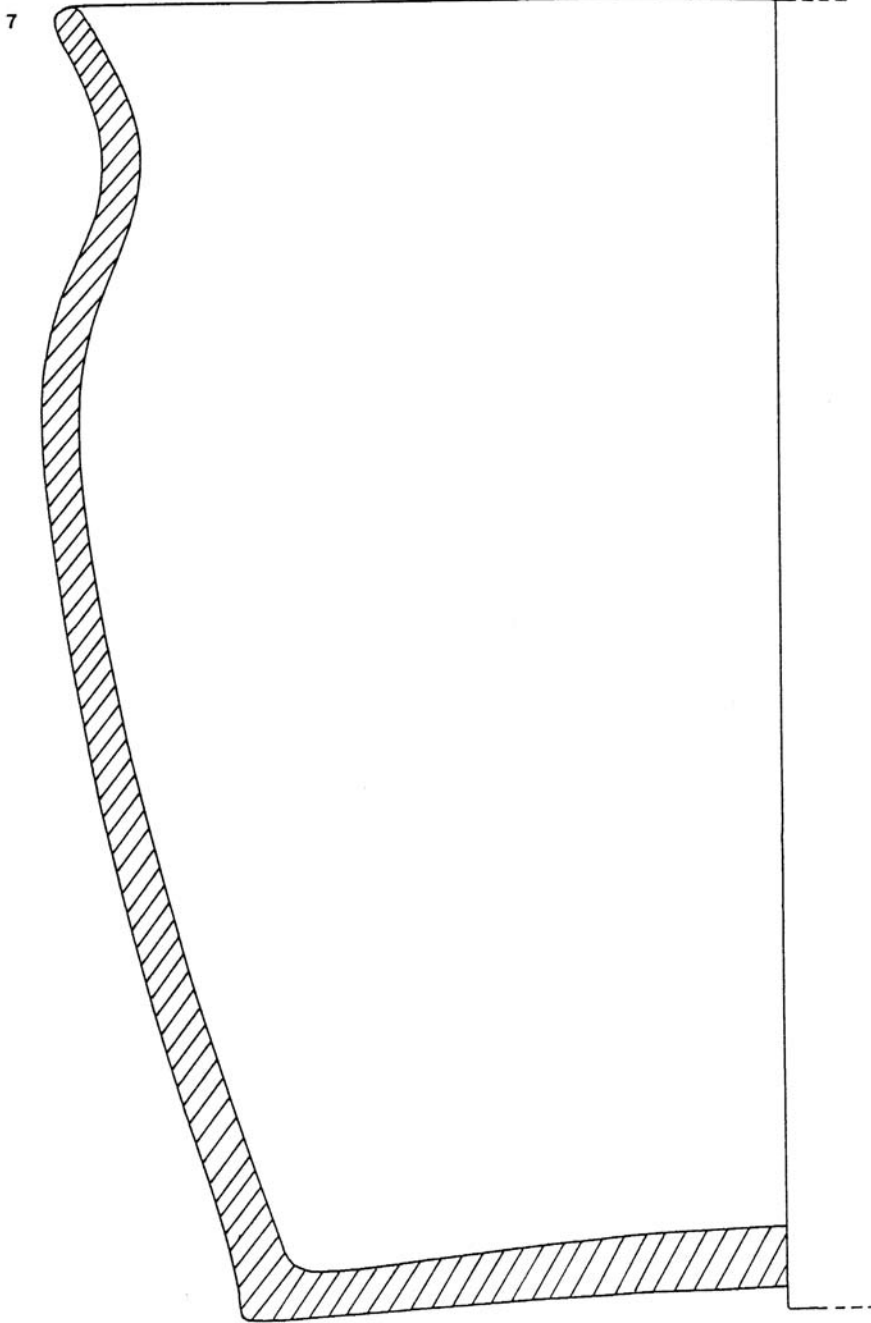
A 4

A5

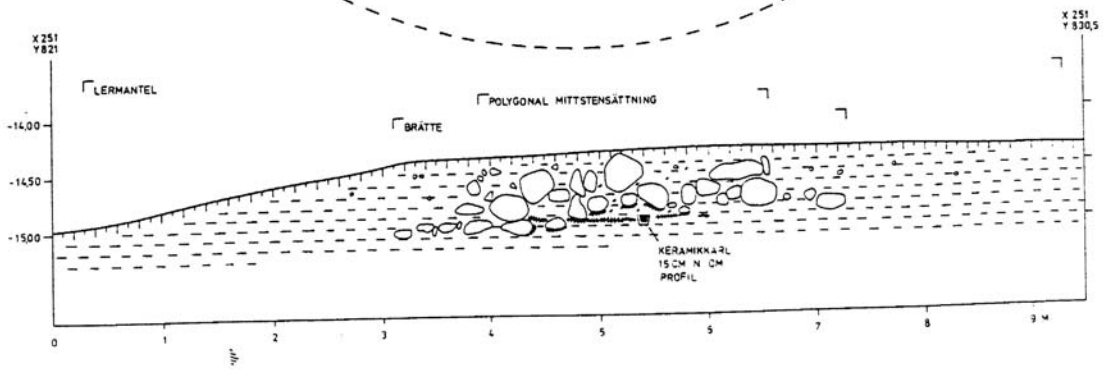
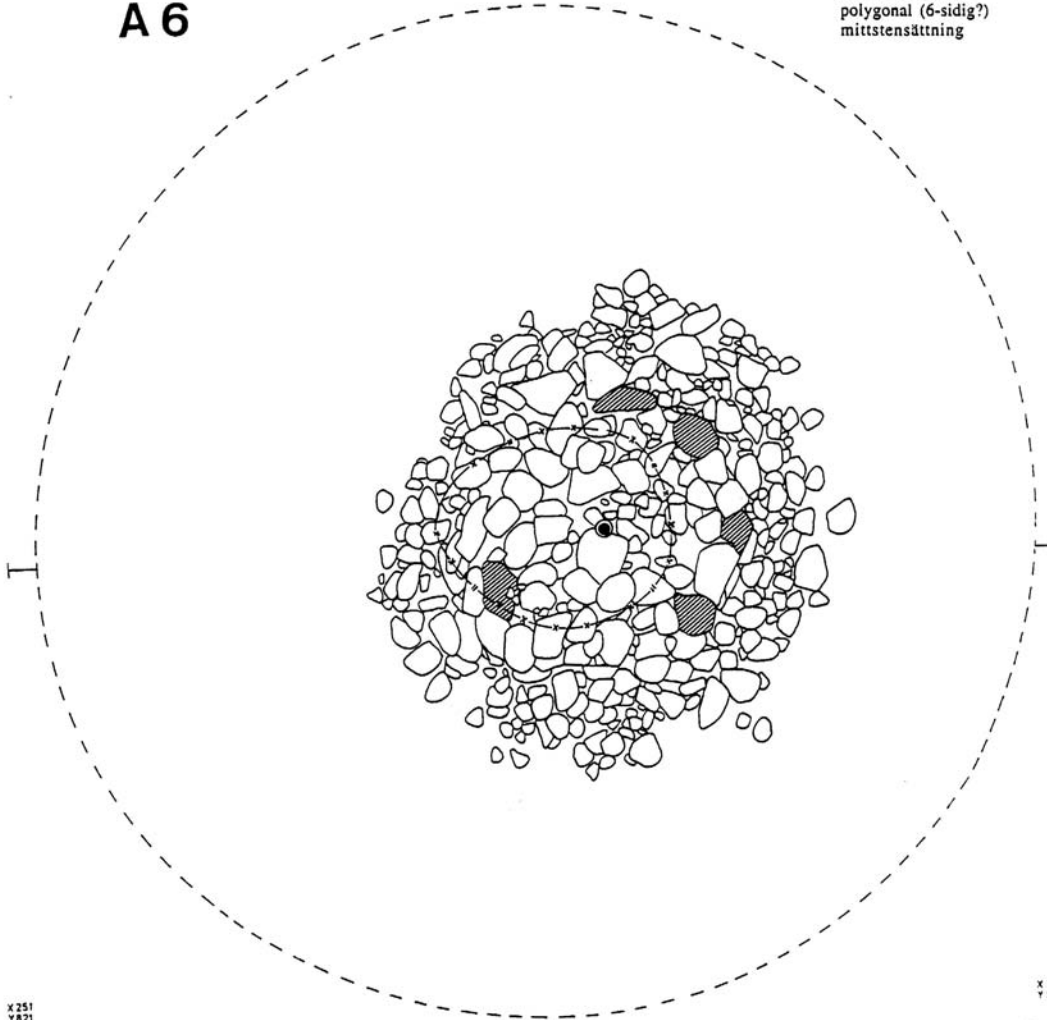

A 5 (forts.)

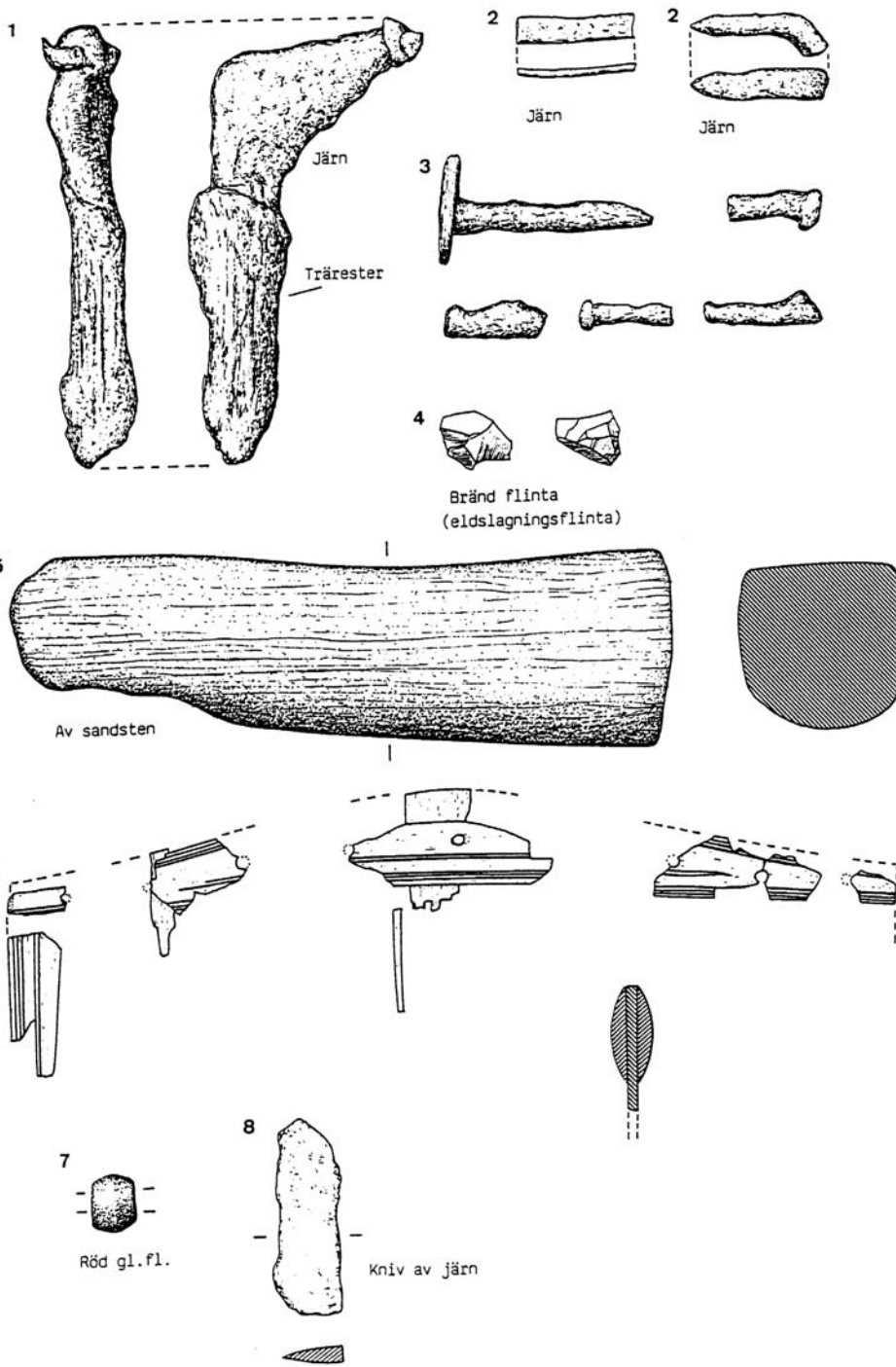

A 6

 = utvalda stenar med vinklade sidor som bildat hörnen i en polygonal (6-sidig?) mittstensättning

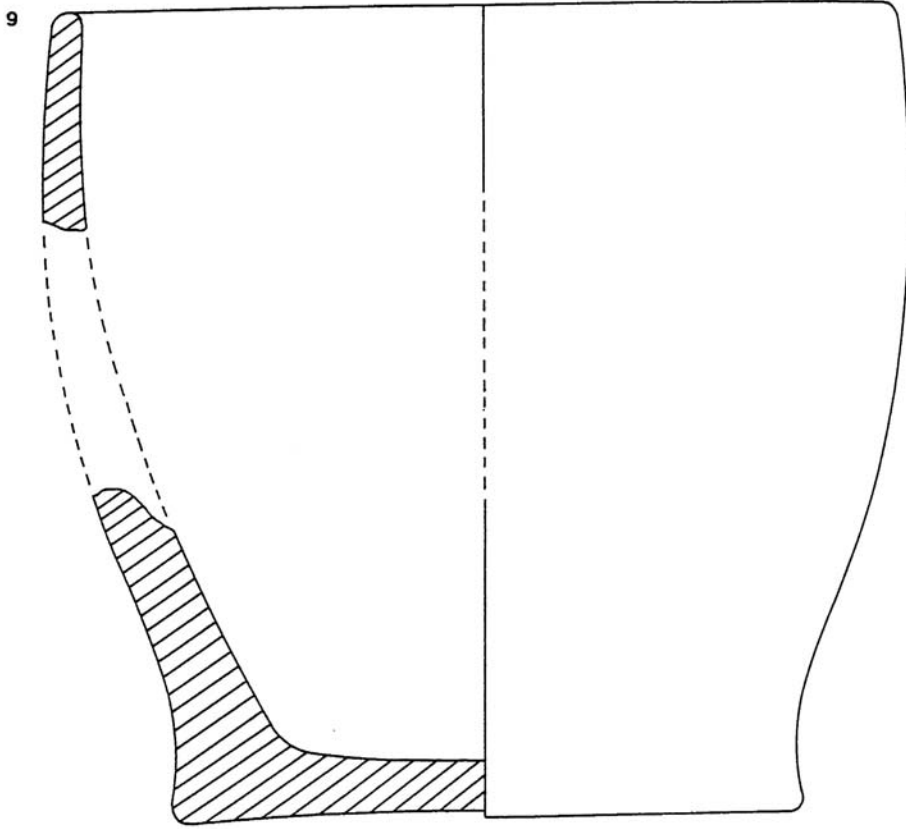

A 6 (forts.)

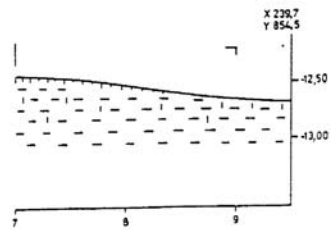
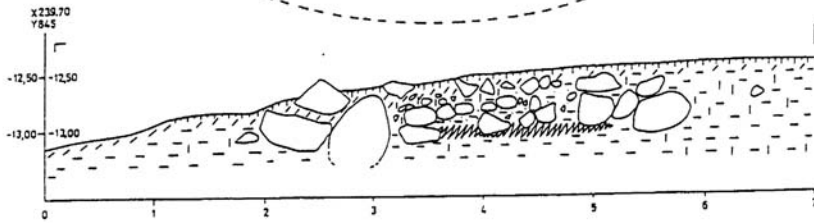
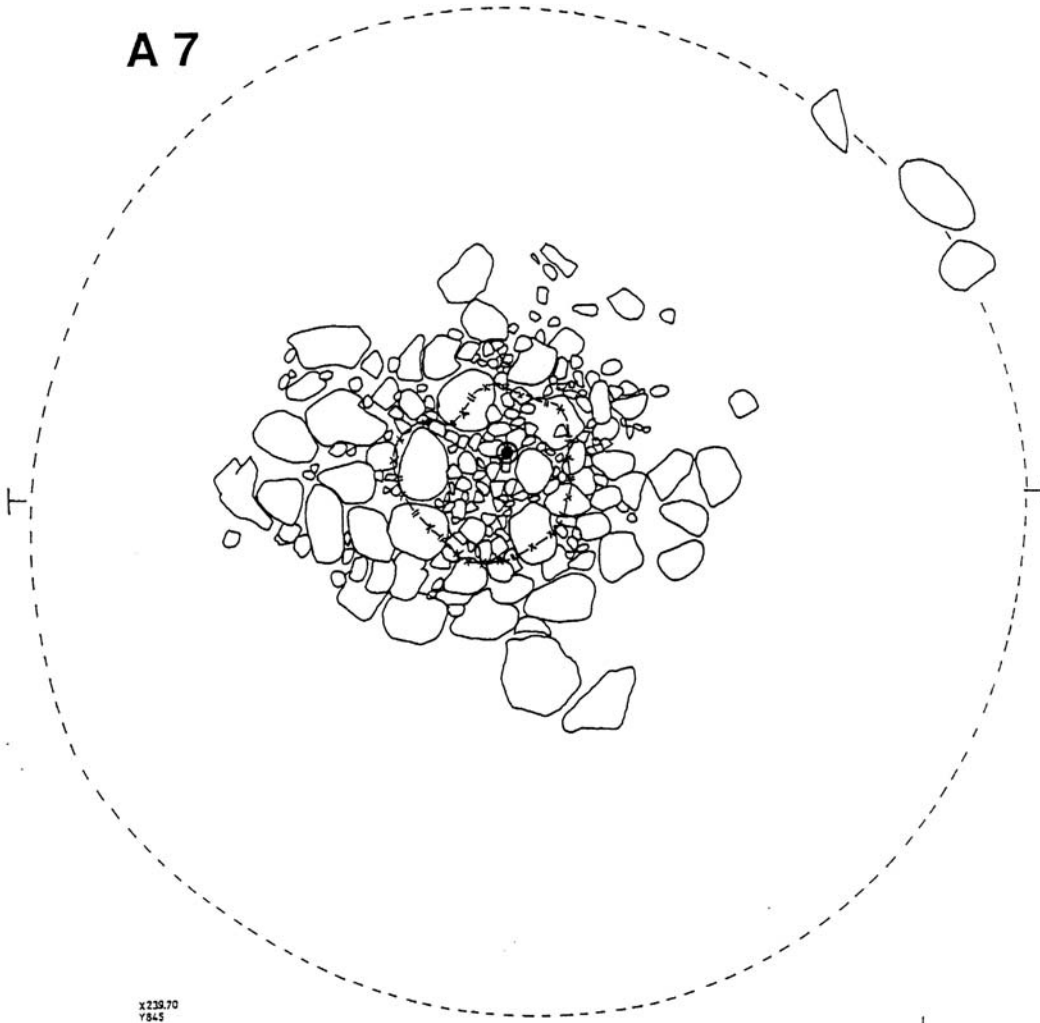

A 6 (forts.)

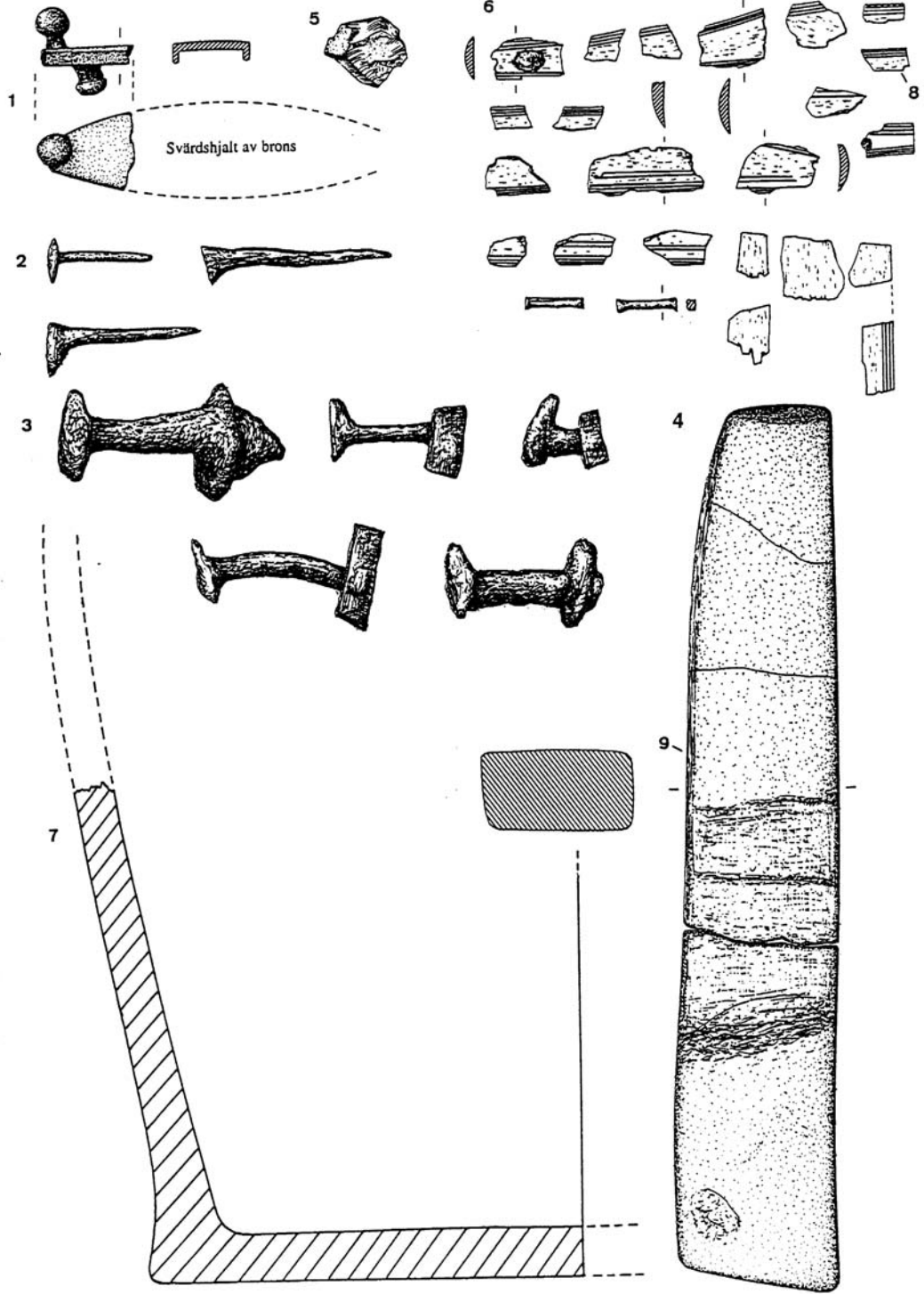
30

A7

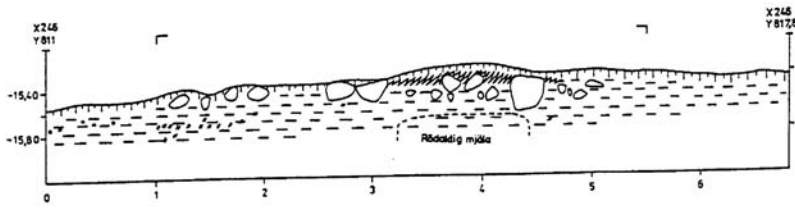

A 7 (forts.)

31

A 8

1.7 Teckenförklaring

Plan

	Fynd
	Nivåsiffror
	Profillinje
	Schaktgräns
	Begränsning för kollager
	Begränsn. för brända ben
	Begränsn. för keramikskärvor
	Begränsn. för bränd lera
	Begränsn. för skärvig sten
	Keramikkärl
	Stenpackning
	Berg i dagen
	Grop
	Hård, hårdgrop
	Stolphål
	Skärvsten/skörbränd sten
	Terrasskant
	Stensatt terrasskant
	Åkerhak, åkernisch
	Röjningsröse
	Gravklot
	Rest sten
	Osäker anläggning
	Slänt/backe

Profil

	Vegetationsskikt
	Rekonstruerat veg.skikt
	Mylla
	Lera/mjäla
	Mo/silt
	Sand
	Grus
	Berg
	Sot/brandlager
	Keramikkärl
	Bränd lera
	Kulturlager
	Fyllning (avsatt lager, stolphål, gropar)
	Kol
	Brända ben
	Keramikkärvor
	Skörbränd sten
	Begränsn. för nedgrävning (skelettredgrävning i grus)
	Begränsning i sidled (för stenpackning)

Förkortningar

A=Anläggning	d=diameter	h=höjd
dj=djup	l=lång/längd	b=bred
tj=tjock	F=fynd	

Fig. 4. Stensättningen A 1 efter framrensning. Gravfynden kan dateras till 700-tal e.Kr. Centralt överst i stenpackningen låg ett gravklot. Under anläggningen framkom en låg vall (N-S) av småstenar och grus (nederst till höger) som ev. kan tolkas som rester efter en äldre odlingsfas. Foto fr. NÖ.

Fig. 5. Stensättningen A 6 utgjordes av en polygonal, sannolikt 6-sidig mittstensättning med brätte. Några av hörnstenarna i mittstensättningen var utvalda. Graven kan dateras till 600-tal.

2. ANALYS

2.1 Gravtyper

Gravtyperna på Raä 87 utgjordes av runda stensättningar (A 1, 4, 5, 6, 8), högliknande stensättningar (A 3, 7) och en hög (A 2, ej undersökt). Alla hade mantelfyllning av den omgivande marktypen som i de lägre (N) delarna utgjordes av lera och i de högre (S) delarna av mo. Flera gravar hade relativt mäktiga mantelfyllningar, t.ex. A 7 och 3, och gravtyperna anger en övergångsfas från stensättningar till mer högliknande anläggningar. Anmärkningsvärd är A 6 som hade en polygonal (6-sidig?) central stenpackning där några av de sex hörnstenarna var utvalda så att de hade vinklade sidor som passade in i en 6-hörning. Den högliknande stensättningen A 7 hade under en relativt mäktig mo- och lermantel en stenpackning som antydde formen av en kort skeppsättning i Ö-V-lig riktning (tydligare i dess undre skikt). Denna form är troligen mer en slump än avsiktlig. Tydliga kantkedjestenar som var lagda i denna form fanns ej. Gravarna A 3 och 4, som låg intill varandra, hade inte de för vendeltid annars relativt vällagda stenpackningarna utan hade glesa relativt oregelbundna stenpackningar. För A 3 kan detta ev. bero på plundringen. Plundrade gravar lämnar dock vanligen kvar brända ben, järnnitar och keramik i högre uträckning än vad som var fallet med A 3. Endast obetydliga spår efter det karaktäristiska brandlagret återfanns vilket gör det troligt att brandlagret i denna grav före plundringen var likartat det i A 4. Två gravar hade gravklot (A 1 och A 8) varav ett låg in situ (A 1). Förutom gravarna A 3 och A 4 var stenpackningarna omsorgsfullt lagda med inre kantkedja (A 1, A 4, A 7) och mycket stenmaterial (t.ex. A 7).

2.2 Gravskick och spår av begravningsritualer

Generellt sett så är gravskicket på Raä 87 i hög grad det samma som på Lundagravfältet Raä 27. Alla de undersökta gravarna var brandgravar med brandlager. Brandlagren var mer eller mindre sotbemängda (utom i A 4 och den plundrade graven A 3) och innehöll spridda brända ben, gravgåvor och keramikkarl som benbehållare. Keramikkarlen i gravarna A 5, 6 och 7 var nedgrävda i underlaget. Dessa gravar kan dateras till 600-talet. Att gräva ned keramikkarlet något i underlaget är inte så vanligt men finns i t.ex. graven A 55 på Raä 27 - en grav från tidig vikingatid. De nedgrävda benurnorna kan måhända vara ett särdrag i gravritualen under 600-talet för de gravlagda på Raä 87.

På Lundagravfältet Raä 27 finns två stensättningar från vendeltidens mitt, A 81 och A 86, som båda har en polygonal form. Så har, som ovan nämnts, även A 6 på Raä 87 i den polygonala mittstensättningen. Det är frestande att anta att det här finns något samband, särskilt som tidsställningen för dessa tre gravar synes vara densamma. A 6 är en mansgrav och de båda gravarna på Raä 27 är kvinnogravar. Finns här några samband? Är de begravda individerna släkt? Är A 6 den först anlagda graven på Raä 87?

De undersökta gravarnas gravskick och konstruktionsdetaljer har sammanställts i fig. 6.

ANLÄGGNINGSNUMMER								GRAVSKICK, KONSTRUKTION
1	3	4	5	6	7	8		
	x						Plundringsgrop	
x		x	x	x		x	Stensättning	
	x					x	Höglignande stensättning	
x			x	x	x	x?	Rund/rundad stenpackning	
	x	x					Oregelbunden stenpackning	
				x			Polygonal mittstensättning	
				x			Brätte	
x	x	x	x	x	x	x	Lermantel	
	x		x	x?			Skarpkantig sten	
1						1	Gravklot	
1		1?			1		Inre kantkedja	
x							Flera cirklar av sten	
x	x?	(x)	x	x	x	x	Brandlager (x)=svagt	
x	?	?	x	x	x	x?	Keramikkärl som benbehåll.	
			x	x	x		Nedgrävt keramikkrärl	
			x	x	x		Ej brandlager under keramikkrärl	

Fig.6. Sammanställning av de undersökta gravarnas gravskick och konstruktionsdetaljer på gravfältet Raä 87, Lunda, Lovö sn, Up.

Ett samband som nyligen har uppmärksammats i Lovömaterialiet är importerade keramikkrärl och kvinnogravar. I graven A 4 på Raä 87 var keramikkrärl av icke inhemsk typ. Detta krärl är tillverkat av lera som inte hör hemma lokalt och på mynningskanten finns ornamentik i form av regelbundna intryck - det hittills enda på Lovö. Liknande finns t.ex. i Grobin i Baltikum (Nerman, 1958, Taf 57, 59, 61). Såväl fyndkombinationen med pärlorna som den osteologiska könsbedömningen av de brända benen antyder att individen i A 4 är en kvinna. Importerade keramikkrärl i flera andra Lovögravar har också påvisat sambandet med kvinnogravar. Möjligen ser vi här en tradition att ingifta kvinnor medfört ett keramikkrärl från sin hembygd och att keramikkrärl sedan fått följa den avlidna i graven kanske med innebörden av en integritets- och ursprungsbejakande symbolik. I den i förra stycket omnämnda polygonala stensättningen A 86 på Raä 27 fanns också ett importerat keramikkrärl (med stämpeldekorer, se Petré, 1984, Del 2, s.335). Graven är en kvinnograv. Graven A 4 på Raä 87 är den enda grav på gravfältet som hade ett sotfattigt brandlager och som dessutom saknade djurben. Finns här ett samband med att kvinnan eventuellt kan komma från baltiskt område där man haft andra gravriter som avsatt svagare sotlager och där djuroffer inte ingått i gravritualen? Därvid är den intressanta grav A 3 intressant då även den har ett sotfattigt brandlager och en oregelbunden stenpackning som A 4. Hur har dessa två individer hört ihop?

En annan intressant iakttagelse som möjligen kan ha någon form av rituell mening i samband med gravbyggandet efter bålbranden är pärlan och kniven i A 6. Intill keramikkrälet som fungerade som benbehållare för de brända benen stod ett järnkniivsblad nedstucket omedelbart på utsidan av käriväggen i den grop som kärlet stod nedställt i. Kniven var itubruten - en vanlig iakttagelse i brandgravarna på Lovö. Helt intill låg en röd glasflusspärla. Kanske kniven (och pärlan) här kan tolkas som ett symboliskt skydd för den gravlagde. En enstaka röd glasflusspärla är ett vanligt fynd i mansgravar (Petré 1984, Del 4, s.193.). A 6 kan på goda grunder anses vara en mansgrav genom eldslagningsflinta, bryne samt osteologisk bedömning till man.

Fragmentet från ett svärdshjalt av brons i A 7 innebär att denna grav ursprungligen haft ett svärd med på brandbålet men att man i samband med ritualerna efter bålbranden knackat sönder och krossat bl.a. vapnen och tagit bort klingan och kanske andra vapenrester. Detta föfarande synes ha varit allmänt i Mälardalen under yngre järnålder, framför allt under vendeltid. Detaljer från vapen kan således finnas kvar i brandgravarna men inga klingor (Petré 1984, Del 4, s.192).

En annan egendomlighet i graven A 7 var hur de brända benen hade placerats i keramikkrälet. Benen bestod framför allt av långa rörben som hade placerats i V-Ö-lig riktning. Om detta är en tillfällighet eller har en innebörd är oviss. V-Ö-lig riktning har annars nedgrävningarna i de kristet influerade skelettgravarna från yngre vikingatid. Finns här ett samband som tidigare inte har uppmärksamats vad gäller de brända benens riktning? A 7 förefaller vara något för tidigt för att ett tidsmässigt samband skall kunna ses med de vikingatida nedgrävningsriktningarna. Den kristna missionen och kristen påverkan anses dock ha förekommit tidigt, troligen redan under 500- och 600-tal (jfr Holmqvist 1975, s.33ff), möjligen tidigare.

Fyndet i brandgravarna är sönderknackade och krossade i samband med gravritualerna efter brandbålet. Ritualer i samband med en avliden och gravakten har ägnats alltför lite uppmärksamhet i forskningen. Det faktum, att såväl de återstående brända benen som övriga fynd ej alltid representerar det som ursprungligen varit med på brandbålet torde stå helt klart (Petré 1984, Del 4, s.204). Hur fördelningen av de återstående resterna efter bålbranden gått till är okänt. Kniven i A 6 som dels är itubruten (dödad eller neutraliserad) och dels placerats i beskyddande ställning invid keramikkrälet med de brända benen kan ha minst två budskap - neutraliserandet genom itubrutningen (krossningen) och dels beskyddande. Man kan också undra hur sådana fynd skall tolkas som påträffas utanför brandlagret men i graven. Ett sådant exempel är det fragment av en bronskalsring/armring i A 1 som påträffades utanför brandlagret och utanför packningen men under lermanteln och på samma nivå som den ursprungliga markytan och stenpackningen. Är detta spår efter rester av brandbålet? - ett brandbål som (i denna grav, A 1) är bortstodat och i övrigt är spårlost. Eller skall fyndet tolkas som "slarvigt placerat" i graven? - eller finns en symbolisk förklaring? Kanske skall alla fynd i en grav, såväl hela som sönderbrutna delar i och utanför brandlagret tolkas som representanter i en pånyttfödelsecerimon och där endast ett fragment ansetts behövas för att representera helheten - dvs ett slags pars pro toto.

2.3 Gravfynd och datering

Gravfynden utgörs av framför allt brända ben, keramikkrärl, järnnitar, glaspärlor, kamfragment, järnknivar, brynen, eldslagningaflinta, en brodd av järn, järnfragment och kol. Av bronsföremål finns en fragmentarisk halsring/armring i A 1, ett bronsfragment i A 5 och ett fragment av ett svärdshjalt i A 7. Denna grav kan således tolkas som en vapengrav.

Kammarna är i Lovömaterialiet de fynd som är lämpligast att använda för datering. Kamfragment finns i gravarna A 3, 5, 6, 7, 8. Även pärlor är lämpliga för datering. Pärlor finns i gravarna A 1, 4, 5, 6, 8. Lundagravfältets (Raä 27) kronologi används här (Petré 1984, Del 4, s.135).

ANLÄGGNINGSNUMMER								GRAV FYND
1	3	4	5	6	7	8		
					x		Svärdshjalt	
14		14?	3	1		4	Pärlor	
			1				Bronskedja	
							Bronshalsring	
1			1				Bronsfragment	
		1		1			Kniv, järn	
1							Brodd, järn	
				1			Krampa	
>18			>3	6	>5	>5	Nitar	
2					3		Spikar	
				1			Tånge/järnfragm.	
		1				x	Järnfragment	
	1		1	1	1	1	Kam	
			1				Bennål	
				1	1		Bryne	
				1	1		Eldslagningaflinta	
1	1	1	1	1	1	1	Keramikkrärl	
x	x	x	x	x	x	x	Brända ben	
x	x	x	x	x	x	x	Kol	
			x			x	Bränd lera	
			1				Knacksten	
	x?		x				Keramik typ brå.	
				x			Kvarts vid rensning	
					x	x	Recenta fynd	

Fig. 7. Sammanställning av gravfynden i de undersökta gravarna på Raä 87, Lunda, Lovö sn, Up.

Ett försök till datering av gravarna har nedan gjorts. De kronologiska utgångspunkterna är hämtade från det intilliggande Lundagravfältet Raä 27 (se Petré, 1984, Del 4) där kamelement och pärlhorisonter samt ¹⁴C-analyser utgör grunden.

A 1: Pärlorna i denna grav utgörs av typen sk "blåa damer" bl.a. blåa facetterade glaspärlor med spiralmotiv. Horisonten har på Lundagravfältet Raä 27 benämnts P5 och kan dateras till 700-tal e.Kr. (Petré 1984, Del 4, s.64). Graven innehåller även en del av en halsring eller arming av brons som dock inte närmare kan dateras.

A 3: Graven är plundrad och fyndfattig och egentligt brandlager saknades. Ett kamfragment, som påträffades i fyllningen är från en kam i ett stycke (enskiktad kam). Fragmentet har L2/L3 och dubbelkoncentriska punktcirklar samt kilformigt tvärsnitt. Detta fragment har svagt välvda sidorna som synes vara ett yngre drag. Kamtypen hör typologiskt till äldre järnålder men flera av denna typ har daterats till vendeltid (Lamm 1973, s.37, Brynja 1998, s.90f.).

A 4: Blåa och gröna glaspärlor (kraftigt försmälta och delvis ihopsmälta) torde kunna dateras till 700-tal (P5-horisonten, jfr ovan i A 1).

A 5: I graven finns bl.a. kamfragment och 3 pärlor. Kammen har L1+L2 samt S4. Kombinationen L1+L2 anger en senvendeltida datering, särskilt L1 som på Raä 27 säkert tillhör 700-talet (se Petré 1984, Del 4, s.75), medan S4 är tidig vendeltid. I detta fall tycks S4-fasningen vara en solitär då kombinationen L1 och S4 utmed samma stödskenekant är ytterst ovanlig i Lovömaterialiet och bara förekommer på kortare kamtyper från folkvandringstid. Pärlorna är av glasfluss, 2 röda och en gul, som är vanliga under vendeltid, särskilt den gula som ingår i P4-horisonten under 600-tal. En fragmentarisk bronskedja antyder en datering till vendeltid/vikingatid. Det relativt stora keramikkrälet kan också jämföras med de stora keramikkrälen under 600-tal på Raä 27. Sammantaget antyds således en datering till 600-tal.

A 6: Kamfragmenten har tre parallella kantföljande linjer på stödskenorna, dvs typ L3, och stödskenesnippet S6 som kan dateras till vendeltid. I gravkonstruktionen ingår en polygonal mittstensättning. Motsvarande finns på det närliggande gravfältet Raä 27 i gravarna A 81 och A 86. Dessa har daterats till 600-talets mitt.

A 7: Graven har kamfragment med L3, L7, S6 och Pr som kan dateras till vendeltid. Pr, dvs prickornamentik på stödskenorna är vanligt under 600-tal (jfr A 8 nedan). Svärdshjaltet är för fragmentariskt för en närmare datering än till vendeltid.

A 8: Röda glasfluspärlor, en liten blå melonpärla samt en stympad konisk pärla av röd glasfluss passar alla i pärlorisont P4, dvs 600-tal. Kammen har L3, S6 och Pr, dvs vendeltid.

Av ovanstående framgår att A 8, A 6, A 5 och A 7 är 600-tal, möjligen också A 3, och A 4 och A 1 är 700-tal med en horisontalstratigrafisk utbyggnad från V mot Ö.

2.4 Osteologisk analys

Den osteologiska analysen har utförts på Arkeoosteologiska forskningslaboratoriet vid Stockholms universitet av Maria Vretemark (A 1, 5 och 6) och Niko Roumelis (A 3, 4, 7 och 8). Materialet utgörs av brända ben från brandgravarna samt något enstaka obränt ben (recent). Den sammanlagda benvikten i de 7 undersökta brandgravarna uppgår till 17.801,1 g. Benvikterna per grav varierade från 14,4 g (den plundrade graven A 3) till 5.523,7 g (A 7). Medelvärde per grav är 2.543 g. Vid de arkeologiska undersökningarna har benmaterialet i regel separerats i minst tre olika fyndkategorier enligt följande: Rensningsfynd (F1), brandlagerfynd (F2) och ben i benuman (F3). Då rensningsfynd ej funnits eller ansetts ingå i brandlagret har benen från brandlagret fått F1 och benuman med innehåll F2. I övrigt har olika benkoncentrationer fått separata fyndnummer.

Analysen visar att varje grav innehöll en mänsklig individ. Alla var vuxna men i A 3 kan individen vara juvenil eller adult. Inga barn har identifierats. Tre män, varav två osäkra, och två kvinnor har kunnat bedömmas. Vad gäller djurbenen så har en grav 6 arter, tre gravar 5 arter, en grav 2 arter och två gravar 0 djurart - varav A 3 hade endast 14,4 g brända ben, möjligen pga plundring. Av djurarterna ingår hund, häst, får/get, svin, fågel, nöt och gås. Häst, hund och fågel ingår som hela djur, svin och nöt som delar

MÄNNISKA		DJUR											BENVIKT (g)				
Anläggningsnummer	Människa	Kön	MIND	Ålder	Barn = x (j=juvenil 10-24 år)	Hund (Canis)	Får/get (Ovis/Capra)	Svin (Sus)	Nöt (Bos)	Häst (Equus)	Fågel (Aves) (h=höns)	Grå-/tamgås	Stor gräsätare (häst el.nöt)	Övrigt	Antal djurarter	Benvikt (g)	Bestämd benvikt (g)
1	x	M?	1	>40	-	x	x	-	x	x	-	x	-	-	5	1965	375
3	x	?	1	Ad/Juv	?	-	-	-	-	-	-	-	-	- Rec.hare	-	14,4	3,6
4	x	K	1	20-30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	512	186,1
5	x	M?	1	>50	-	x	x	x	-	x	h*	-	-	*tupp+höna	5	3739	319
6	x	M	1	20-30	-	x	x	x	-	x	h	-	-	-	5	4305	281
7	x	K	1	Ad/Mat	-	x	x	x	x	x	x	-	x	-	6	5223,7	693,3
8	x	?	1	Mat	-	x	-	-	-	x	-	-	x	-	2	2041,2	67,1

Fig.8. Sammanställning av den osteologiska analysen av de undersökta gravarna på Raä 87, Lunda, Lovö sn, Up. M=Man, K=Kvinna. Juv=Juvenilis (10-24 år), Ad=Adultus (18-44 år), Mat=Maturus (35-64 år). Osäker bedömning=?. x=förekomst. - = ingen förekomst/ ej konstaterad. Rec.=Recent.

*Osteologisk analys:***Anläggning 1**

F2. Bränt material. Volym 1700 ml, vikt 1683 g varav 262 g har bestämts.

Obränt material, Vikt 2 g varav allt har bestämts.

F3. Bränt material. Volym 400 ml, vikt 282 g varav 109 g har bestämts.

Människa: 36 g best. fragm.

Kön: man?, kraftig protuberantia på nackbenet.

Ålder: >40 år; större delen av skalltaksfragmenten var itusprängda. Inga fragment med öppna suturer.

MIND: 1 individ.

Hund: 58 g best. fragm. Hela kroppen fanns representerad. 1 individ. Fynd av förbenat revbensbrosk antyder att djuret nått en hög ålder.

Får: 2 g best. fragm. Endast en obränd kindtand.

Häst: 220 g best. fragm. Hela kroppen representerad. 1 individ. Fynd av förbenat revbensbrosk antyder att djuret nått en hög ålder.

Nöt: 31 g best. fragm. Endast den främre vänstra extremiteten var representerad.

Samtliga fragment låg i urnan (F3). 1 individ som genom att överarmsbenet inte var färdigutvecklat kunde åldersbestämmas till <4 år.

Grå-/tamgås: 23 g best. fragm. Hela kroppen representerad. 1 individ.

Anläggning 3

Bränt material. Vikt 14,4 g varav 3,6 g har bestämts. Obränt material. Vikt 1,4 g varav allt har bestämts.

Människa: 3,59 g best. fragm.

Kön: -

Ålder: Adult/Juvenilis; efter skalltak och ossa longa.

MIND: 1 individ.

Hare: 1,43 g best. fragm. ett obr. hälben - recent.

Anläggning 4

Bränt material. 375 g varav 186,2 har bestämts.

Människa: 186,2 g best. fragm.

Kön: Kvinna; margo supraorbitale är tunn och vass.

Ålder: >17-25 år men <50 år; fusionerade epifysringar på halskotorna, öppna sutura saggitalis, dentes med öppna kanaler. Tabula interna vid sutura saggitalis tunn, utan spår av synostosbildning. Sannolikt under 30 år.

MIND: 1 individ.

Anläggning 5

F2. Bränt material. Volym 3000 ml, vikt 2865 g varav 231 g har bestämts.

F3. Bränt material. Volym 900 ml, vikt 883 g varav 88 g har bestämts.

Människa: 94 g best. fragm.

Kön: man?; tjocka skalltaksfragment.

Ålder: >50 år; diploeskiktet var mycket tjockt och hade bitvis brutit igenom skalltakets inre kompakta skikt. Samtliga suturer var igenväxta.

MIND: 1 individ.

Hund: 101 g best. fragm. Hela kroppen representerad. Genom att hälbenet återfanns i

mätbart skick kunde hundens mankhöjd beräknas till ca 50 cm. 1 individ av hankön.

Får: 7 g best. fragm. Endast bålen och den främre högra extremiteten fanns representerad. 1 individ som genom att

överarmsbenet inte var färdigutvecklat kunde åldersbestämmas till <3,5 år.

Svin: 23 g best. fragm. Bålen, den bakre högra extremiteten inkl. höftbenet samt en ej frambruten tand fanns representerade. 1 individ genom att hälbenet och vadbenet, men inte tanduppsättningen och lårbenet, var färdigutvecklade, kunde åldersbestämmas till 2,5-3 år.

Häst: 73 g best. fragm. Hela kroppen representerad. 1 individ som genom att kotorna var färdigutvecklade kunde åldersbestämmas till >5 år.

Höns: 20 g best. fragm. Hela kroppen representerad. 2 individer vilket framgick bl.a. av att mellanfotsben från både en tupp och en höna påträffades.

Anläggning 6

F1. Bränt material. Volym 4500 ml, vikt 4166 g varav 265 g har bestämts.

F2. Bränt material. Volym 150 ml, vikt 139 g varav 16 g har bestämts.

Människa: 78 g best. fragm.

Kön: man; rund ögonbrynsbåge, kraftiga muskelfästen

Ålder: 20-30 år; mycket tunt diploeskikt.

Suturen var öppna och inga skalltaksfragment var itusprängda.

MIND: 1 individ.

Hund: 17 g best. framg. Hela kroppen representerad. 1 individ.

Får: 9 g best. fragm. Endast extremitetsfragment och horn representerade. 1 individ som genom att lårben, skenben och hälben inte var färdigutvecklade kunde åldersbestämmas till <3 år.

Svin: 12 g best. fragm. Endast den främre högra extremiteten, nedre delen av den bakre vänstra extremiteten och en höft fanns

representerad. 1 individ som genom att överarmsben, strålben och falanger inte var färdigutvecklade kunde åldersbestämmas till <1 år.

Häst: 158 g best. fragm. Hela kroppen representerad. 1 individ som genom att kotorna var färdigutvecklade kunde åldersbestämmas till >5 år.

Höns: 7 g best. fragm. Hela kroppen representerad. 1 individ.

Anläggning 7

Bränt material (brandlagret). Volym 4950 ml, vikt 4247,2 g varav 387,6 g har bestämts.

Bränt material (urnana). Volym 1400 ml, vikt 976,55 g varav 305,74 g har bestämts.

Människa: 477,95 g best. fragm.

Kön: Kvinna; processus zygomaticus frontalis och margo supraorbitalis är spetsiga och tunna. Ramus mandibulae är mycket liten, dock från en vuxen. Metriska mått på strålben är 2,1-2,4 mm tj, caput humeri transversal mått 33 mm, femur 5,3-5,9 mm tj (efter Gejvall 1948:17f, tabell 1).

Ålder: Adult/Maturus; distal led på överarmsben är fusionerad, phalanx 3 Manus fusionerad, skalltak är tunna med porös diploe och diffusa suturer, färdigutvecklade kotor med osteofyter (osteoarthritis).

MIND: 1 individ.

Hund: 73,9 g best. fragm. Hela kroppen representerad. Fynd av fusionerade epifysplattor på kotorna visar på en vuxen hund. 1 individ.

Häst: 67,7 g best. fragm. Fynd av fotrotsben, handlovsben, mellanfots-/mellanhandsben, skenben, skulderblad och phalanger. 1 individ.

Nöt: 38,4 g best. fragm. Fynd av bröstkota,

ländkot, vadben (os malleolare) handlovsben och kranium. I storlek ett litet nötkreatur, dock vuxen som de färdigutvecklade kotorna visar. 1 individ.

Får/get: 21,66 g best. fragm. Hela kroppen representerad. 1 individ som genom lårben, skenben, överarmsben och hälben var färdigutvecklade kunde åldersbestämmas till >3,5 år.

Svin: 10,35 g best. fragm. Fynd av skenben, språngben, knäskål och bäckenben. Liten till växten och över 2 år vilket den färdigutvecklade distala delen av skenbenet visar. 1 individ.

Fågel: 2,87 g best. fragm. Endast långa rörben. 1 individ.

Keramikkärlet innehöll både människa och djur men i botten fanns endast människa. Anmärkning: I anläggningen finns kategorin Stor Herbivore 337,66 g (stor gräsätare) med fragment från kranium, revben, kotor, fotrots- och handlovsben, bäckenben och sesamben. Dessa tillhör sannolikt hästen och/eller nöten, vilket skulle tyda på att den ena eller båda finns representerade som hela djur.

Anläggning 8

Bränt material (brandlagret). Volym 1,6 l, vikt 1630 g varav 57,06 g har bestämts. F1. Bränt material. Vikt 7,86 g där inget har bestämts. F4. Bränt material. Volym 0,4 l, vikt 403,5 g varav 10,01 g har bestämts.

Människa: 58,89 g best. fragm.

Kön: ?

Ålder: Maturus >35-52 år. Sutura saggitalis med tabula interna fusionerad och tabula externa med pågående fusionering. Dentes; Pm rot med trubbig spets, näst intill slutna kanaler.

MIND: 1 individ.

Hund: 1,99 g best. fragm. Fynd av kranium, knäskål och fotrotsben. Mindre än en schäfers storlek. 1 individ.

Häst: 6,49 g best. fragm. Fynd av kranium, mellanfotsben och fotrotsben. 1 individ.

Anmärkning: I graven kunde två kategorier av djurgrupper identifieras, Stor Herbivore (stor gräsätare, 82,11 g) och Mindre djur (0,59 g). Den förra innehöll svanskota, revben och rörben, den senare rörben. De tillhör sannolikt hästen och hunden, vilket ger en bild av att de troligtvis är representerade i sin helhet.

2.5 Arkeo-/osteologisk könsbedömning

Vid den osteologiska analysen ovan framkom att i fem av de sju gravarna har en könsbedömning av människan kunnat göras. Två av könsbedömningarna är osäkra (A 1 och 5). Därvid har tre bedömts till man (A 1?, 5? och 6) och två till kvinna (A 4 och A 7). Denna bedömning är ej samstämmig med en traditionell arkeologisk könsbedömning gjord utifrån gravfynden (Jfr Petré 1984, Del 4 och Petré 1993). Därför är det angeläget att diskutera en sammanvägd könsbedömning utifrån såväl osteologiska som arkeologiska könsbedömningar. De flesta gravarna har arkeologiska fynd som relativt väl kan ge underlag till en bedömning av könstillhörighet enligt ett traditionellt arkeologiskt synsätt (a.a.). För A 5 bör således de 3 pärlorna samt bronskedjan kunna bedömas till en kvinnograv. För A 1 bör de 14 pärlorna, armringen/halsringen och gravklotet indikera en kvinna. Eldslagningsflinta hör till mansgravar och finns i A 6 och A 7. I dessa gravar finns också bryne som oftast kan kopplas till mansgravar men undantag finns (se Petré 1984, Del 4). En enstaka röd glasflusspärla kan tillsammans med andra mansindikerande fynd ibland ge en ofta återkommande fyndkombination: eldslagningsflinta, bryne, enstaka röd glasflusspärla. Denna fyndkombination finns i A 6 som också osteologiskt har bedömts som man.

Ett arkeologiskt underlag finns således för en traditionell könsbedömning av gravarna A 1, 4, 5, 6, 7 och 8. För A 3 finns inget könsbedömningsunderlag eftersom såväl det arkeologiska fyndmaterialet som benmaterialet är litet och inte ger en motiverbar bedömningsgrund. Här antas att denna grav är en mansgrav med motiveringen att gravens storlek antyder en mansgrav (samt i viss mån fyndfattigdomen, trots plundringen).

Motivering mansgravar:

- A 2? (ej undersökt men den största på gravfältet)
- A 3? (osäker, fyndfattig men relativt stor).
- A 6 (bränd flinta, bryne och en (1) röd glasflusspärla).
- A 7 (vapengrav genom svärdshjaltsfragmentet, eldslagningsflinta).

Motivering kvinnogravar:

- A 1 (14 pärlor, halsring/armring, gravklot).
- A 4 (ca 14 pärlor).
- A 5 (3 pärlor och bronskedja).
- A 8 (4 pärlor, gravklot).

Arkeologiskt och osteologiskt icke samstämmiga könsbedömningar föreligger i gravarna A 1, 5 och A 7. De osteologiska bedömningsgrunderna för manlig individ i A 1 och A 5 är kraftiga muskelfästen på nackbenet (A1) och tjockt skalltak (A 5). De traditionellt arkeologiska könsattribueringarna i dessa gravar får ur ett traditionellt synsätt ses som säkrare än de osteologiska med motivering att 14 pärlor, halsring och gravklot i A 1 och de tre pärlorna och bronskedjan i A 5 är relativt tydliga kvinnoindikerande fyndkombinationer samt att vapenfragmentet och eldslagningsflintan i A 7 är mansindikerande. Den sammanvägda könsbedömningen för gravarna blir därför: Gravarna med manliga indikationer: (A 2?), 3?, 6, 7. Gravarna med kvinnliga indikationer: A 1, 4, 5, 8.

3. NÅGRA OLIKA TOLKNINGAR

3.1 Familjestruktur och familjegravfält under 600- och 700-tal

Då de 8 gravarna på gravfältet synes utgöra en kronologisk följd, och motsvarar ungefär lika många mans- och kvinnogravar, skulle de kunna representera ett familjegravfält använt under 4 generationer i slutet av vendeltid. Enligt den arkeo-/osteologiska könsbedömningen (s.45) skulle A 6, A 7, A 3 och A 2 kunna innehålla män och A 8, A 5, A 4 och A 1 kvinnor. De män och kvinnor som därmed horisontalstratigrafiskt och dateringsmässigt skulle kunna paras ihop till "man och hustru" är:

- A6 - A8 (600-tal)
- A7 - A5 (600-tal)
- A3 - A4 (600-/700-tal)
- A2 (ej grävd) - A1 (700-tal)

I figuren nedan framgår hur man och hustru kan ha hört ihop och hur de ligger intill varandra.

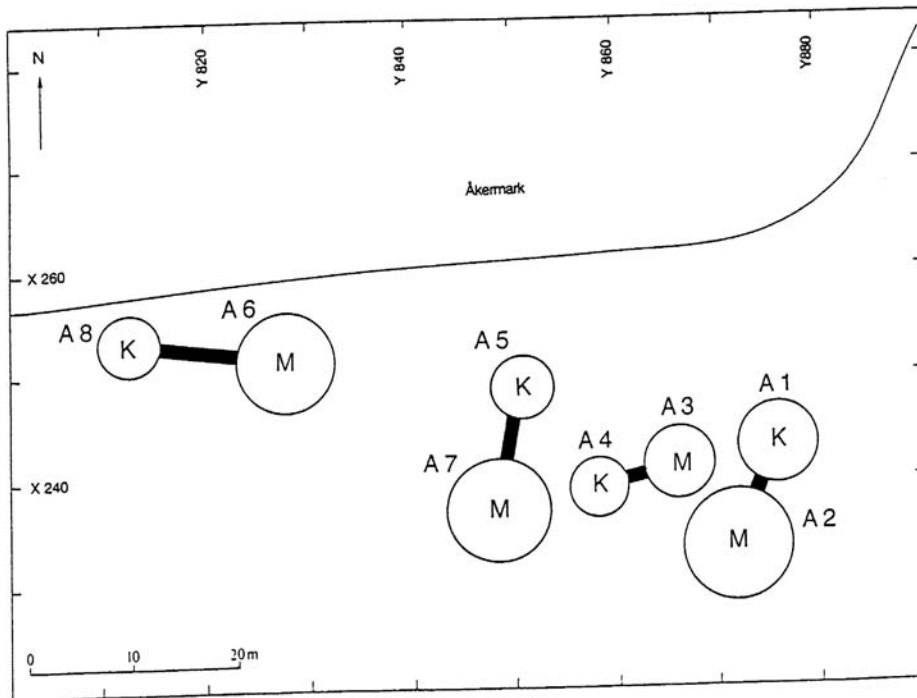

Fig.9. Gravfältet Raä 87 med hypotetisk parbildning. Svart sammanbindande linje anger vilka av de begravda personerna som kan ha bildat par eller varit "gifta" med varandra. Underlag är den arkeo-/osteologiska könsbedömningen och fynddateringen samt gravarnas läge och exponering. A 8 och A 6 kan genom fynden dateras till 600-tal, liksom A 5 och A 7. A 4 och A 1 kan dateras till 700-tal. A 3 var plundrad och fyndfattig. A 2 är ej undersökt. K=kvinnor M=man.

Utifrån den parbildning som föreslagits ovan kan en familjestruktur med ett arvsförhållande skisseras för de fyra generationer som blivit begravda på Raä 87 (Fig. 9). Medellivslängden har i tidigare forskning på Lovö legat vid ca 42 år inklusive barn (jfr Petré 1984, Del 4). Här skisseras en medellivslängd av 45 år. Det antas att ett "gift" par var ca 25 år då en arvtagare föddes (jfr Petré 1999 LARS nr 7). I modellen kan en arvinge "ta över" gården i 20-årsåldern oavsett om föräldrarna lever vidare och bor kvar på gården. Naturligtvis kan variationen för "giftermål" och barnafödande samt dödsålder ha varit stor från generation till generation men på det närliggande gravfältet Raä 16, som har en gravläggningskontinuitet under ca 300 år för *en* familj, var genomsnittsåldern för ett "gift" par 25 år då man fick ett ärvande barn.

Tidsspannet för generationerna i denna modell skulle motsvara gravläggningen på gravfältet Raä 87 under totalt ca 75 år. Eftersom dateringen inte kunnat preciseras närmare än till 600-tal för A 6, 8, 7 och 5 och 700-tal för A 4 och A 1 så blir tidsspannets fixering oklar och därför har tre alternativa hypotetiska förslag ställts upp i figuren nedan. Om arvet gått på manssidan eller kvinnosidan eller varit blandat skall ej diskuteras i detta sammanhang.

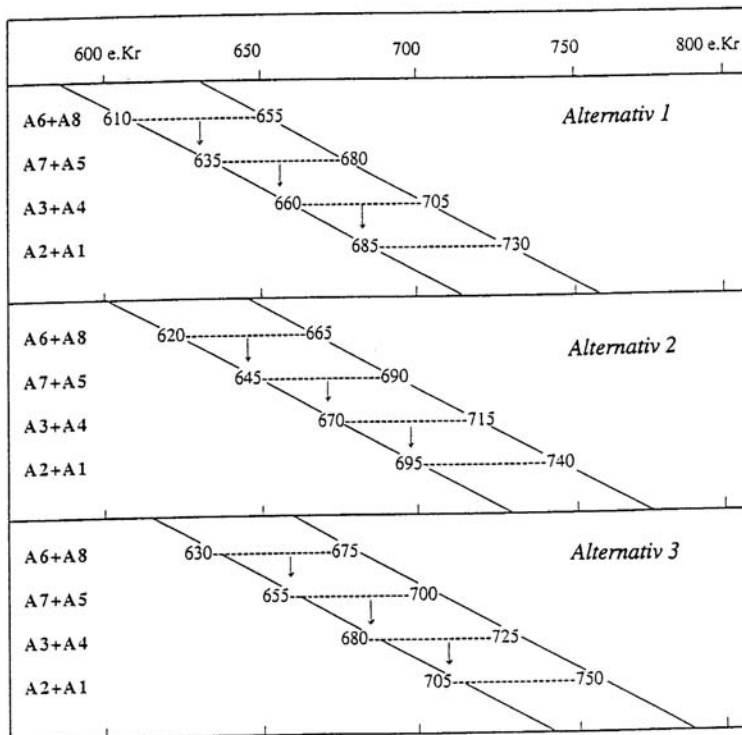

Fig.10. Tre hypotetiska tidsspann för de fyra generationerna på Raä 87. Medellivslängden är satt till 45 år. En arvinge har fötts då det "gifta" paret var i genomsnitt i 25-årsåldern (vertikal pil). Den vänstra diagonalen är födelseåret och den högra är dödsåret. Gravarna kan dateras till 600-tal (A5, 6, 7 och 8) och 700-tal (A4, 3? och 1). Högen A 2 är ej grävd men antas på horisontalstratigrafiska och typologiska grunder vara 700-tal. Den ligger nära A 1.

De undersökta gravarna på Raä 87 tycks således uppvisa en gravläggningskontinuitet under vendeltidens andra hälft. Dateringen grundar sig huvudsakligen på kamfragment och pärlhorisonter (Petré 1984, Del 4). Såväl kamfragment som pärlor uppträder i de flesta gravarna. En arkeologisk könsbedömning med utgångspunkt i att vissa fyndtyper kan relateras till respektive kön visar att gravarna innehåller såväl män som kvinnor (a.a.). Detta bekräftas också av den osteologiska analysen. Antalet män och kvinnor blir, utifrån en arkeologisk könsbedömning, fyra kvinnor (A 8, 5, 4 och 1) och fyra män (A 6, 7, 3 och 2) i nämnd kronologisk ordning för resp. kön. Den horisontalstratigrafiska fördelningen mellan kvinnor och män är jämn på gravfältet under såväl 600- som 700-tal vilket ytterligare talar för en tolkning att man och hustru ligger intill varandra. Gravfältet skulle således kunna representera ett familjegravfält för en kärnfamilj.

Under de fyra generationerna som familjen begravt sina avlidna på gravfältet ingår emellertid ingen barngrav. Ej heller tycks något barn ha begravts tillsammans med en vuxen på gravfältet, något som förekommer på andra gravfält på Lovö. Kunskapen om barnadödlighet och begravning av barn är ännu knapphändig vad gäller förhistoriska populationer överhuvud taget eftersom vi inte vet vilka ur en population som begravts på ett gravfält. Kanske bara de vuxna har begravts på detta gravfält, kanske barnen inte syns, kanske barnen inte dog i den utsträckning som vi förväntar oss av en förhistorisk population. På andra undersökta gravfält på Lovö utgörs 9-20% av gravarna av barngravar.

Som kritik mot ett traditionellt synsätt på man och hustru i en kärnfamiljsstruktur kan framföras att den osteologiska och arkeologiska könsbedömningen inte är helt samstämmig utan avviker i tre gravar (A 1, 5 och 7). Således har såväl A 1 som A 5 osteologiskt bedömts som man (?), bl.a. pga kraftiga drag i skelettet. Den arkeologiska könsbedömningen är däremot, enligt ett traditionellt synsätt, att A 1 entydigt är en kvinnlig individ med utgångspunkt i de 14 pärlorna och halsringen/armringen av brons samt gravklotet. Även för A 5 finns kvinnliga fynd så som de tre pärlorna och bronskedjan. Även i A 7 är den arkeo- och osteologiska könsbedömningen olika då graven innehåller ett svärdshjalt och eldslagningsflinta, vilka är mansindikerande, medan den osteologiska könsbedömningen är en gracil individ, en kvinna. Som argument för den arkeologiska könsbedömningen kan hänvisas till tidigare resultat från Lovö (jfr Petré 1984, Del 4). *Man får också beakta att det sannolikt kan ha funnits kvinnor med kraftig benstomme och män med gracil benstomme som kan ge avvikande osteologiska könsbedömningar från de normer som är utgångspunkten vid den osteologiska benanalysen.*

Kanske uppdelningen i två kön, man och kvinna, över huvud taget inte är relevant om det i det dåtida samhället inte fanns en betydelse och värdering i detta synsätt på kön som motsvarar vårt. Mycket talar emellertid för vissa identifierbara roller och könsspecifika samspel mellan könen "man och kvinna" under åtminstone yngre järnålder.

3.2 Populationen - män och kvinnor ur ett genderperspektiv

Utgångspunkten vid den arkeologiska könsbedömningen ovan har varit att populationen utgjorts av män och kvinnor med respektive traditionellt tolkade könsindikerande gravgåvor - vapen i mansgravar och smycken i kvinnogravar samt de för Lovö specifika könsattribueringarna, t.ex. eldslagningsflinta i mansgravar och gravklot i kvinnogravar (se Petré 1984, Del 4). Då en könsbedömning gjorts i Lovömaterialiet så har alltid en såväl osteologisk som arkeologisk sammanvägning gjorts som utmynnat i en arkeo-/osteologisk könsbedömning. Oftast så har den osteologiska och arkeologiska bedömningen varit samstämmig och givit samma bedömningsresultat. Endast undantagsvis har olika könsbedömningar utfallit vid arkeologisk resp. osteologisk metod. På det föreliggande gravfältet Raä 87 har emellertid flera ifrån den arkeologiska könsbedömningen avvikande osteologiska könsbedömningar gjorts som bör diskuteras. Då osteologerna varit osäkra har ett frågetecken (?) satts ut efter bedömningen av könstillhörigheten. Så är fallet med såväl A 1 som A 5 som båda har tillskrivits en arkeologiskt kvinnlig attribuering men som osteologiskt bedömts som män (?). Likaså har individen i A 7 osteologiskt bedömts som kvinna men arkeologiskt som man pga eldslagningsflinta och svärdshjaltet, dvs en vapengrav. Vid den osteologiska analysen har det varit viktigt att osteologen inte på förhand fått tillgång till, eller kännedom om, det arkeologiska fyndmaterialet eftersom en indirekt påverkan därvid kan ha funnits vid den osteologiska könsbedömningen.

Gravfältet Raä 87 skiljer sig inte ifrån de omgivande gravfälten på Lovö vad gäller det arkeologiska fyndinnehållet kopplat till man resp. kvinna. Emellertid skall några avvikelser diskuteras som ur ett genderperspektiv kan ge en viss eftertänksamhet. Det gäller de osteologiska bedömningarna att flera individer på något sätt är kraftigt byggda på Raä 87, såväl män som kvinnor. Andra avvikelser är t.ex. att såväl männen som kvinnorna har fått med sig ett flertal offerade djurarter. På andra gravfält på Lovö är det vanligare att männen i högre utsträckning fått med sig de satusrelaterade djuren i gravarna, t.ex. svin och häst. På Raä 87 har alla gravar häst utom A 4 och A 3. Någon större skillnad mellan män och kvinnor kan således inte iakttagas här. Visserligen är detta en tendens i tiden 700-tal men nästan övertydligt uttalad på Raä 87. Då det gäller arbetsinsatser i samband med gravbyggandet så framgår emellertid att mansgravarna (de arkeologiskt könsbedömda) är de största, t.ex. A 7, 6 och 3.

Vad gäller de män och kvinnor som osteologiskt är kraftiga så kan flera frågor ställas. Är detta ett släktdrag eller har en kraftig man eller kraftig kvinna valt en motsvarande kraftig partner? Är det man-hustru som överhuvudtaget ligger begravda här? Varför finns inga barn? Om det kraftiga inslaget skulle vara ett arvsdrag så kan hypotesen falla att arvet gått på manssidan eftersom kvinnorna i den modellen är ingifta. Det är ju måhända något långsökt att kraftiga män alltid skulle välja kraftiga kvinnor.

De polygonala konstruktionselementen i de samtida gravarna A 81 och 86 på Raä 27 och A 6 på Raä 87 är också intressanta med tanke på eventuella släktskap, arvsförhållanden och arvsklyvning. Vad betyder polygonaliteten i gravkonstruktionerna? Har de två kvinnorna på Raä 27 och mannen på Raä 87 varit släkt med varandra på något sätt?

Intressant är att den osteologiska könsbedömningen för de mänskliga individerna i A 1 och A 5 är satta till man? (obs ?) medan den arkeologiska bedömningen är kvinna. Finns här ett släktdrag med kraftig benstomme? Även för mannen i A 6 anges "kraftiga muskelfästen". Frågan är hur vanligt det är att osteologer använder uttrycket "kraftig" i de osteologiska analyserna? Om man ser på den osteologiska analysen för Lundagravfältet Raä 27 och för de individer som ligger i tidsfasen för Raä 87 så finns angivet någon form av "kraftiga" inslag i benmaterialet för A 70, 74, 88, 92, 94, 146 och 147. Dessa gravar ligger relativt nära varandra i SV-delen av Lundagravfältet (se Petré 1984, Del 2 och 4) och torde i tid kunna motsvara gravarna på Raä 87. Även för graven A 115 som ligger i ett avvikande läge tillsammans med tre andra gravar från samma tid, har en "kraftig margo supraorbitalis" angivits, dvs kraftig övre ögonhålskant. Kan dessa "kraftiga" inslag vara ett släktdrag? På Raä 27 finns dessa "kraftiga" drag endast i mansgravar, aldrig i någon kvinnograv, men på Raä 87 så finns angivet att individen i A 1 har "kraftig protuberantia på nackbenet". Den osteologiska könsbedömningen är av den anledningen satt till "man?" men graven måste utifrån pärlorna, armringen/halsringen och gravklotet tämligen klart vara en kvinnograv enligt en traditionellt arkeologisk könsbedömning. En plausibel tolkning är att denna kvinna (?) således har kraftiga muskelfästen på nackbenet. Men är detta "kraftiga" drag i dessa gravar ett släktdrag? Graven A 1 på Raä 87 skulle i så fall kunna representera en kvinna som var släkt med den "kraftiga" grenen på Raä 27. Det är här frestande att tolka arvsföljden på Raä 27 på manssidan med det ev. "kraftiga" släktdraget och att kvinnan i A 1 på Raä 87, som är den enda kvinnan från Raä 27 och Raä 87 som har ett dylikt "kraftigt" drag, som en släkting (syster?) till någon av de "kraftiga" männen på Raä 27. Det presumtiva paret A 1 och A 2 skulle således kunna vara en kvinna som bott kvar på gården och med A 2 som ingift men att de ej blivit begravda på Raä 27 utan på Raä 87. Kanske att Raä 87 är ett gravfält för de som bott kvar i byn men som ej hade förstfödsrätt, arvsrätt eller annan ej normativ social position för att bli begravd på Raä 27.

En annan ej förväntad osteologisk bedömning är att individen i A 7 bedömts till en kvinna. I den graven finns nämligen vapenfragment i form av en del av ett svärdshjal samt eldslagingsflinta som är ett tämligen säkert manligt attribut. Graven var dessutom relativt stor och innehåller bl.a. häst, nöt och svin - en kombination som ofta är förbehållen mansgravar. Individens ålder är satt till adultus/maturus. Osteofyter kunde konstateras på ryggekotorna vilket i detta fallet innebär att ryggraden var hårt sliten. Kan osteofyterna på kotorna innebära att denna individen var sjuklig och hade en allmänt klen fysik? Den kvinnliga bedömningen grundar sig på en skarp ögonhålekant, ett käkfragment från en "småvuxen" individ och överarmens ringa tjocklek. Vad kan då detta betyda att vapen finns i en kvinnograv? Kan det ändå vara en man - så som fynden säger - en småvuxen man som osteologiskt bedömts som kvinna? Eller ser vi här ett annat gender? Om så är fallet, har personen emellertid bilagts ett svärd på gravbålet (och som i graven återfinns endast som fragment). Om individen är en kvinna så visar det en avvikelse ifrån den annars vanliga normen i samhället hur vapen representeras i gravsammanshang. Om individen är en man så visar detta att en vapenattribuering inte nödvändigtvis behöver tillskrivas en "kraftig" man utan även till män med gracil benstomme - en person som dessutom hade utsliten ryggrad. Vapentillhörigheten skulle således i detta fall kunna vara

mer symbolisk och ideologisk än en rent "funktionell" innebörd för den gravlagde, eller som Mikael Jakobsson uttrycker det: "Bruket av vapen och framhållandet av krigaridentiteten, såsom det framträder i det arkeologiska materialet, var inte funktionellt utan ideellt betingat." (Jakobsson 1992, s.113). Vapengravar i Lovömaterialet synes genom krossningsritualerna efter bålbranden i samband med gravläggningen vara en relativt dold men inte alltför ovanlig företeelse (jfr Petré 1984, Del 4). Sambandet med osteologiskt bedömda män är stor. Hur bygravfältens relativt många gravar med "vapenföra män" skall tolkas och kopplas till samhällsstruktur och ideologi är en angelägen men problematisk fråga inte minst pga "utraderandet" genom gravritualen.

På gravfältet Raä 87 finns således flera intressanta avvikelser, inte minst mellan den osteologiska och arkeologiska könsbedömningen, vilket ger möjlighet till nya tolkningar på avvikande genderimplikationer från det traditionella tolkningssättet av fynd och könstillhörighet. Hur skall då detta tolkas? Är t.ex. det kraftiga inslaget i skelettmaterialet ett släktdrag? Eller är Raä 87 ett gravfält för en socialt specifik eller på annat sätt ifrån kärnfamiljen avvikande grupp i Lundabyn? Kanske representerar de gravlagda t.ex. kvarboende syskon. Här kan flera olika orsaksförklaringar tänkas grundade på t.ex. släktskapsbaserade, yrkesbaserade eller queer-relaterade konventioner eller på andra för oss okända faktorer. Man måste också vara kritisk till de osteologiska metoderna och om det brända benmaterialets begränsningar och representativitet.

3.3 Arvsklyvningar och familjegravfält i SV Lovö under vendeltid

Av ovanstående framgår att vendeltida gravar är väl representerade på gravfälten i SV Lovö. På det stora gravfältet Raä 27 ligger de vendeltida gravarna i SV delen av gravfältet. Men det finns även 4 gravar från vendeltidens yngre del på Raä 27 som placerats på en ifrån övriga (äldre) gravar avskild, höjdmässigt lägre del, närmare åkermarken och nära gården. Det är gravarna A 115, 116, 117 och 118 (se fig.11). De motsvarar tidsmässigt gravarna på Raä 87.

Det förefaller således som att två arvsklyvningar har skett någon gång under 600-talets andra hälft på Lundagården, vilket har resulterat i att dels gravfältet Raä 87 har etablerats men också den avskilda gravgruppen A 115 - A 118 på Raä 27. Möjligen har inom en eller högst tre generationer således två nya familjebildningar skett på Lundagården. Familjegrenen tillhörande Raä 87 har inte existerat längre än under 4 generationer då gravfältet upphör och för gravgruppen A 115 - A 118 gäller en överlevnad endast under två generationer eller kortare eftersom en av dessa gravar, A 116, som är den yngsta graven (i den finns kam med L1-ornamentik och antydan till pärlhorisont P5), utgörs av flicka (infans II, dvs 5-14 år) som knappast har hunnit att "gifta" sig.

Dessto fler gravar finns emellertid från denna tid i SV delen av Lundagravfältet Raä 27 och av antalet att dömma torde dessa gravar där motsvara två samtidigt existerande familjer. Det skulle således innebära att på Lundaenheten kan populationen under yngre

vendeltid ha fluktuerat mellan 2-4 familjer med ett maximum i övergångstiden mellan den röda och blåa pärlhorisonten (dvs mellan P4 och P5) som inträffade i slutet av 600-talet och i början av 700-talet e.Kr. (se Petré 1984, Del 4, sid 135). Varför gravfältet Raä 87 och gravgruppen A 115 - A 118 på Lundagravfältet har upphört går inte att säga. Kanske familjegrenarna har dött ut eller kanske har man flyttat och börjat att begrava på ett annat gravfält. Man kan också tänka sig andra sociala, ideologiska eller politiska faktorer som inverkat på populationen och gravskicket.

Lundaenheten är således mot slutet av vendeltiden en by med flera familjer. En av dessa familjer fortsatte att begrava sina döda på Lundagravfältet Raä 27 även under vikingatid. Således finns 18 vikingatida gravar på detta gravfält. Dessa gravar motsvarar *en* familjs gravläggning under ca 150-180 år. Men de andra familjerna i Lundabyrn valde under vikingatid ett annat gravfält, nämligen Raä 34, som ligger omedelbart N om gården. På detta gravfält har ca 70 vikingatida gravar undersökts. Där kan också grupperingar urskiljas som motsvarar familjeavdelningar med sinsemellan olika tidsinnehåll. Redan under folkvandringstid fanns flera familjer på Lunda. Detta framgår av de ca 50 undersökta gravarna från folkvandringstid på Raä 27 (Petré 1984, Del 4).

På Söderby har de två gravfälten Raä 13 och 16 undersökts med ca 40 resp. 29 gravar. Båda kan dateras till vendeltid med avslutande gravar i äldre vikingatid. För Raä 16 kan gravarna dateras i kronologisk följd från ca 550/580 e.Kr. till ca 850 e.Kr. Lika många män som kvinnor samt barn gör att gravfältet kan tolkas som ett familjegravfält för en kärnfamilj (Petré 1998, 1999). På gravfältet Raä 13 kan först en kärnfamilj följas ett par generationer men efter vad som kan tolkas som en arvsklyvning så finns här två familjer begravda med utbyggnad av gravfältet åt två olika håll (Petré 1999. LARS. Nr 6).

De ovan nämnda gruppvisa gravkonstellationerna, som var och en synes höra samman i några eller i flera generationer, kan i de flesta fallen tolkas som familjegrenar i ett man-hustru-kärnfamiljsförhållande (jfr Petré 1997, s.86ff). *Den komplicerade tillvaron i det mänskliga samhället med ständigt oförutsedda händelser har troligen sällan på längre sikt givit en stabil och tydlig arvsföljd från generation till generation som avspeglar sig i en tolkningsbar långvarig kronologisk begravningsföljd.* Gravfältet Raä 16 på Söderby och det stora Lundagravfältet Raä 27 tycks förvisso mer eller mindre besitta dessa egenskaper men även där kan intressanta avvikelser och "ojämnheter" i de horisontalstratigrafiska egenskaperna ses, t.ex. genom gravgruppen A 115 - A 118 på Raä 27. Gravfältet Raä 87 har bara existerat under ca fyra generationer och en kärnfamiljsstruktur är där inte helt given. Varför upphör gravfältet att användas? Varför upphör flera gravfält att användas på Lovö under 700-talet eller tidigt 800-tal? (Raä 13, 16, 27, 87). Finns här politiska orsaker som socialt påverkat samhällsstrukturen på gårds- och bynivå? Under 700- och 800-talet sker ju stora förändringar på den storpolitiska arenan och bl.a. etableras det närbelägna Birka som sannolikt har fått betydande konsekvenser för det dagliga livet i omlandet.

Hur de sociala förhållandena, blodsbanden och arvsförhållandena sett ut över tiden i SV-delen av Lovö är ännu problematiskt och oklart men plats- och gårds-/bykontinuiteten är av allt att dömma bestående genom århundradena under yngre järnålder och fram i sen tid.

3.4 Det vendeltida landskapsrummet

Gravar och gravfält från vendeltidens 600- och 700-tal finns på flera närbelägna lokaler runt Raä 87 i SV delen av Lovö. Närmast, ca 100 m åt NV, och störst är Lundagravfältet Raä 27 där ett stort antal vendeltida gravar finns representerade. Det hade börjat att användas redan i slutet av romersk järnålder. På andra sidan "åkermarken" fanns således redan en "anfäderskraft" sedan länge då man etablerade det nya gravfältet Raä 87. På Raä 28 Söderby, som ligger ca 200 m Ö om Raä 87, har provgrävningar givit gravar från yngre vendeltid på två ställen, dels i N delen (Raä 28 c) och dels i S delen (Raä 28 a) av gravfältet. Ca 150 m S om Raä 87 finns Raä 16 med 29 vendeltida gravar och ca 300 m åt SÖ ligger Raä 13 med ca 40 gravar från vendeltid. Båda har gravar från äldre och yngre vendeltid.

Gravarna på Raä 87 kan dateras till yngre vendeltid, dvs ca 650-750 e.Kr. och de ovan omnämnda gravfälten innehåller alla gravar som kan dateras till detta skede. Gravarnas storlek, konstruktioner och fyndinnehåll på Raä 87 avviker inte nämnvärt från de tidsmässigt motsvarande på de omgivande gravfälten. Möjligen kan några av gravarna på Raä 87 konkurrera om att vara de största från denna tid. Dock vet vi ännu inget om de allra största högarna, de som ligger samlade i en grupp om fyra i Ö delen av Raä 28a. När gravfältet Raä 87 etableras finns således sedan länge gravfält runt om som måste ha bildat utmäta "kraftfält" i form av respekt och anfädersvördnad i landskapsrummet. Det borde därför i samband med beslut eller acceptans i bygden om att ett nytt gravfält skulle anläggas just där (Raä 87) ha funnits en del makt och inflytande i Lundabyrn för den aktuella sociala gruppen eller familjen, t.ex. rätten att utnyttja denna mark. Troligen fick därmed även åkermarken i anslutning till det nya gravfältet en starkare tillhörighet till gruppen/familjen. Att man brukade dessa delar av dagens åkermark (avståndsmässigt från Lundabyrn) har tidigare kunnat konstateras intill Raä 27 genom odlingsstenar som överlagrats av daterbara gravar (Petré 1984, Del 4, s.51f). Det kan också tänkas att man anlade dessa gravar här på Raä 87 för att just denna släktgren skulle få rätt till att bryta ny åkermark i närheten eller intill. Troligen kan det ha funnits en såväl fysisk som mental koppling mellan gravfält och odling. Kanske föreställde man sig att förfäderna gav extra kraft åt grödan och bevakade den genom "närvaron" i de intilliggande gravarna. Dessa ligger ju faktiskt nästan uteslutande utmed åkerkanterna. Möjlighet och plats att anlägga gravarna längre upp på impedimenten finns ju men har inte utnyttjats. Det bör därför ha funnits ett avsiktlig mening med gravlägenas närhet utmed och till åkermarken, att t.ex. anfäderskraft gav fruktbarhet och beskydd åt grödan. Denna rumsliga koppling med gravar till åkermark, och särskilt nybruten åkermark, synes vara tydlig under 600-tal och 700-tal och finns på Raä 27, 13, 16, 28a och 28c.

Gårdsgränserna under vendeltid är inte fastställda, kanske det inte fanns några sådana med den innebörd vi menar, men man kan på bl.a. topografiska grunder anta att gravfälten Raä 27 och Raä 87 varit kopplade till den population som bott vid Lunda och att gravfälten Raä 13, 16 och 28 tillhört Söderby. Gård-/bylägena under yngre järnålder för såväl Söderby som Lunda är troligen i stort sett de samma som de historiskt kända och det tycks finnas ett kommunikativt språk mellan gravfältens, de förbipasserande vägarnas

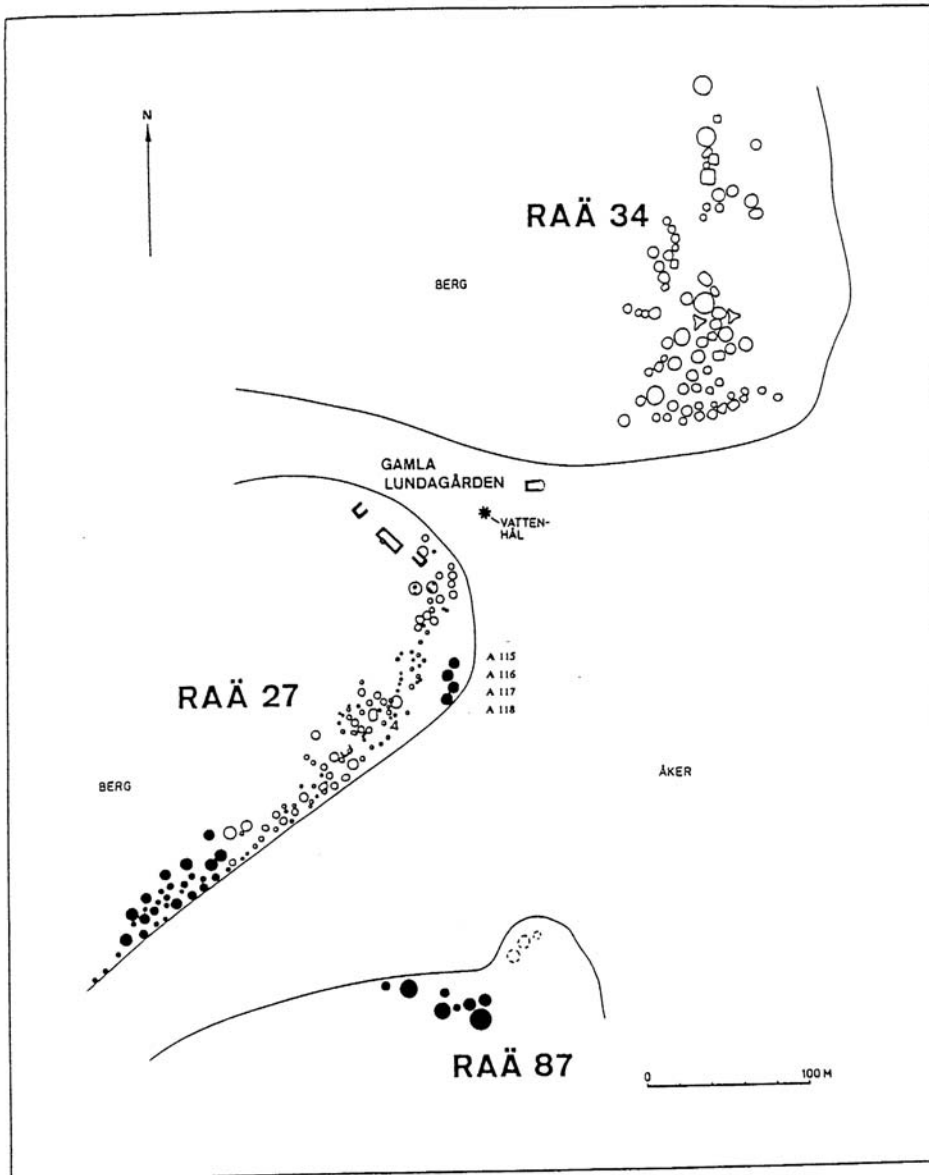

Fig.11. Lundaenheten med de tre gravfälten Raä 27, 34 och 87 från järnålder. Alla tre gravfälten är i det närmaste totalundersökta. Under de vikingatida gravarna på Raä 34 har framkommit gravar från romersk järnålder och troligen har det gamla gårdsläget mellan Raä 27 och Raä 34 varit detsamma sedan åtminstone romersk järnålder och fram i sen tid. De svartmarkerade gravarna är från yngre vendeltid, ca 650-780 e.Kr. och visar att Raä 87 etablerades då Raä 27 utnyttjades av 2-3 familjer. Observera de 4 gravarna (A 115 - A 118) från yngre vendeltid på Raä 27 i åkerkanten nära gården. De representerar troligen, jämte Raä 87, arvsfylvningar från "moderenheten".

och gårdslägenas exponeringar. Detta förhållande i landskapsrummet kan studeras i t.ex. de resta stenarnas exponeringsriktningar där flatsidorna är vända i 45 graders vinkel mot de förbipasserande på den närliggande vägen för att kunna uppfattas maximalt (Petré 1981, s.13f och fig.4 och Petré 1984, Del 4, s. 189 ff).

Från vendeltid finns således ett stort antal gravar och ett flertal gravfält i denna del av Lovö. Vissa likheter i gravskick och begravningsritualer kan ses mellan gravfälten men här finns också enskilda uttryck och individuella särdrag. Om populationens storlek och "oron" i uppodlingsgraden under vendeltiden är en tillfällighet eller kan tolkas i ett vidare sammanhang får framtida forskning visa (jfr Petré 1999. LARS, Nr 6). Kanske odlingen blev allt viktigare även symboliskt i en växande population där kraft och kult hämtades från förfäderna genom bl.a. deras närvaro i de intill odlingsmarken anlagda gravarna vilket kan ha blivit en stegrande motkraft mot den sakta infiltrerande nya religionen - kristendomen - som predikade helt andra värderingar om kraft och fruktbarhet. Den nya läran måste ha betraktats med en viss skepsis och som givit upphov till olika motuttryck i det på många sätt traditionsbundna jordbrukarsamhället under vendeltid - vilket kanske uttrycktes i gravskicket och gravritualerna i yngre järnålderns brandgravar.

4. SAMMANFATTNING

Arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet genomförde under åren 1980, 1981 och 1999 seminariegrävningar på gravfältet Raä 87, Lunda, Lovö sn, Up. Av de 8 registrerade gravarna undersöktes 7. En plundrad hög har lämnats orörd. De undersökta gravarna utgörs av stensättningar, höglignande stensättningar och en hög. Alla har restaurerats i förutvarande skick. Undersökningarna från 1980 och 1981 har tidigare pulicerats (Petré 1984, Del 3) men finns även med i denna slutrapport. Syftet med undersökningarna på Raä 87 var bl.a. att studera relationen mellan Lundaenhetens eventuella familjebildningar.

De undersökta gravarna var brandgravar som kunnat fynddateras till 600-tal och 700-tal e.Kr. Fyra har genom arkeologisk metod bedömts som kvinnogravar och tre som mansgravar. Den ej undersökta högen (som är plundrad) har genom sin storlek hypotetiskt bedömts som en mansgrav. Antalet män och kvinnor blir då 4 resp 4 och de ligger jämnt fördelade på gravfältet. Gravarna synes ha placerats i horisontalstratigrafisk ordning med 600-talsgravarna i V delen och 700-talsgravarna i Ö delen av gravfältet. Gravarna skulle således kunna utgöra ett familjegravfält för fyra generationer ("gifta" par) från ca 650 e.Kr till ca 750 e.Kr. Inga barn har kunnat konstateras. En kvinnograv (A4) hade ett importerat keramikkärl, troligen från Baltikum. Gravskicket i denna grav avvek från de övriga gravarna på gravfältet. Andra importerade keramikkärl i gravar på Lovö - alla kvinnogravar - kan tolkas som ingifta kvinnor där keramikkärlen från hembygden kanske innebar en integritets-, identitets- och ursprungsbejakande symbolik.

Antalet gravar från yngre vendeltid på det intilliggande stora gravfältet Lunda Raä 27 gör

att Raä 87 kan tolkas som ett gravfält för en av de samtida 2-4 kärnfamiljerna som bott på Lunda under yngre vendeltid. Lunda har således varit en bybildning under denna tid. Även under folkvandringstid och vikingatid har Lunda motsvarat en by med ca 3-4 familjer vilket framgår av gravfältskonstellationerna (Raä 27 och Raä 34), antalet gravar, köns- och åldersbedömningar samt dateringar.

Den arkeologiska könsbedömningen av gravarna på Raä 87 är ej helt samstämmig med den osteologiska könsbedömningen. I tre av de sju undersökta gravarna finns olika könsbedömning. Således har de brända människobenen i vapengraven A 7 osteologiskt bedömts tillhöra en kvinna genom gracila drag. Vapengravar anses traditionellt vara mansgravar. Kraftiga muskelfästen och/eller ben finns i två gravar (A1, A5) med åtföljande manlig osteologisk bedömning men som arkeologiskt har kvinnliga fynd (pärlor, armband, gravklot etc.) I den vendeltida population som begravts på det intilliggande Lundagravfältet Raä 27 finns 7 män som osteologiskt har kraftiga inslag i skelettmaterialet - ingen kvinna! Även för en avskild grupp vendeltida gravar på Lundagravfältet Raä 27 - A115-A118 - finns ett kraftigt inslag hos en man (A115). Kan detta betyda en patrilocal arvsföljd för de begravda på Lundagravfältet Raä 27? Som följd därav skulle en alternativ tolkning till de på Raä 87 föreslagna "gifta" paren (dvs ett familjegravfält) istället kunna vara att de gravlagda tillhört ej "bortgifta" kvinnor och kanske andra kvarvarande på gården (t.ex. bröder) eller en avvikande eller specifik social grupp i Lundabyn - kanske människor som avvek ifrån de normer som krävdes för att kunna begravas på Raä 27. Eller kan andra för oss okända faktorer ha styrt vilka som fick begravas. Statusmässigt (fynd, offrade djurarter, gravstorlek) så avviker inte gravarna på Raä 87 ifrån andra gravfält på Lovö under 600- och 700-tal. Gravarna har relativt många offrade djur och är storleksmässigt lika stora eller större.

SV-delen av Lovö med byarna Lunda och Söderby har ett flertal gravfält som kan dateras till vendeltid. Således har gravfälten Raä 27 och 87 i Lunda och gravfälten Raä 13, 16 och 28 alla bl.a. vendeltida populationer. På gravfälten Raä 13, 27 och 28 tycks antalet gravar från vendeltid motsvara minst två kärnfamiljer var. Även under vikingatid har populationen i området varit stor. Några av de under yngre vendeltid nyetablerade gravfälten kan tolkas som arvsklyvningar från moderenheten, t.ex. Raä 87, men arvsklyvningar inom en familj kan också ses, t.ex. Raä 13, Söderby. Den eventuella "orolighet" som kan förmärkas i gravläggningskontinuiteten under 700-tal på gravfälten i SV Lovö kan möjligen bero på politiska, religiösa och ekonomiska förändringar i samhället där bl.a. det närbelägna Birkas etablering kan ha påverkat omlandet.

Intressant är att gravarna från 600- och 700-tal är anlagda intill åkermark, och särskilt intill nybruten åkermark. Detta skulle kunna tolkas som att man uppfattade förfäderskraften i gravarna som bevakande och fruktbarhetsgivande åt grödan. Möjligen kan detta ses som ett motdrag mot den sakta infiltrerande kristendomen som genom missionen predikade andra värderingar om kraft och fruktbarhet. Den nya "läran" måste ha blivit ifrågasatt på olika sätt och kan ha fått motverkande uttryck i det på många sätt traditionsbundna vendeltida och tidigvikingatida jordbrukarsamhället - kanske manifesterat genom "förtydliganden" i gravskick, gravritualer och nyetablerade gravfält.

6. REFERENSER

- Brynja, Elisabeth. 1998. *Kammar från Mälardalen AD 350-600. Kammar från gravfält i Uppland, Södermanland och Västmanland. Utformning, kontext och kronologi*. Lic.avhandling. Arkeologiska forskningslaboratoriet. Stockholms universitet.
- Gejvall, N.-G. 1948. *Gravfältet på Kyrkbacken i Horns socken, Västergötland*. Kungl. Vitt. Handl. 60. Stockholm.
- Holmqvist, Wilhelm. 1975. Was There a Christian Mission to Sweden before Ansgar? *Early Medieval Studies* 8. Antikvariskt arkiv 57. KVHAA. Stockholm.
- Jakobsson, Mikael. 1992. *Krigarideologi och vikingatida svärdstypologi*. Stockholm Studies in Archaeology 11. Stockholm.
- Lamm, Jan Peder. 1973. *Fornfynd och fornlämningar på Lovö*. Theses and Papers in North European-Archaeology 3. Stockholm.
- Nerman, B. 1958. *Grobin-Seeburg. Ausgrabungen und Funde*. KVHAA. Sthlm
- Petré, Bo. 1982. Relationen mellan grav, gård och omland - exponering och kommunikation som funktion i förhistoriska gravar med exempel från Lovö. *Bebyggelsehistorisk tidskrift*. Nr 2.
- Petré, Bo. 1984. *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 2. Fornlämning Raä 27, Lunda*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology 8.
- Petré, Bo. 1984. *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 3. Gravar, gravfält och boplatser på Lovö*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology 9.
- Petré, Bo. 1984. *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 4. Bebyggelsearkeologisk analys*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology 10.
- Petré, Bo. 1987. Bebyggelsearkeologiska exempel från Mälardalen.
I: *Bebyggelsearkeologiska exempel. Mälardalen, Skåne, Östergötland. Rapport från en föreläsningsserie våren 1996. Arkeologiska rapporter och meddelande från Institutionen för arkeologi vid Stockholms universitet*, 19. Stockholm.

- Petré, Bo. 1993. Inheritance Systems and Farm Agglomerations Forming Early Villages in the Late Iron Age. I: *Sources and Resources. Studies in Honour of Birgit Arrhenius*. Pact 38. Rixensart.
- Petré, Bo. 1997. Familjegravfält, arv och byar i slutet av äldre järnålder - exempel från Lovö. I: *Bronsålder och äldre järnålder i Stockholms län*. Red. Peter Bratt och Åsa Lundström. Stockholms läns museum.
- Petré, Bo. 1998. Familjen under yngre järnåldern. *Fornid i ny dager. Arkeologi i Stockholmstrakten*. Red. Peter Bratt. Raster förlag i samarbete med Stockholms läns museum.
- Petré, Bo. 1999. *Gravfältet Raä 13, Söderby, Lovö sn, Up. Ett gravfält från yngre järnålder med två familjer*. LARS. Nr 6. Stockholms universitet.
- Petré, Bo. 1999. *Gravfältet Raä 16, Söderby, Lovö sn, Up. Ett familjegravfält från yngre järnålder*. LARS. Nr 7. Stockholms universitet.

Lovö Archaeological Reports and Studies

Editor. Associate Professor Bo Petré
Director of the Lovö Project
Department of Archaeology
Stockholm University
ISSN 1401-4890

Distribution:
Bo Petré
Institutionen för arkeologi
Stockholms Universitet
106 91 Stockholm

Lovö Archaeological Reports and Studies (LARS)

- Nr 1. 1996. Bo Petré. Raä 89, Söderby, Lovö sn, Up. En undersökt skärvtenshög.
- Nr 2. 1996. Bo Petré. Raä 15, Lunda, Lovö sn, Up - ett undersökt röse i krönläge samt ett schakt intill ett kvartsbrott vid Raä 16.
- Nr 3. 1996. Bo Petré. Raä 9 Ö, Söderby, Lovö sn, Up. En undersökt stensättning från äldre järnålder på ett nyupptäckt gravfält.
- Nr 4. 1996. Bo Petré. Raä 102. Ett schakt genom den gamla Lundagården, Lovö sn, Up.
- Nr 5. 1997. Bo Petré. Fornborgen på Lovö. Ett undersökt schakt genom borgvallen.
- Nr 6. 1999. Bo Petré. Gravfältet Raä 13, Söderby, Lovö sn, Up. Ett gravfält från yngre järnålder med två familjer.
- Nr 7. 1999. Bo Petré. Gravfältet Raä 16, Söderby, Lovö sn, Up. Ett familjegravfält från yngre järnålder.
- Nr 8. 2000. Bo Petré. Gravfältet Raä 87, Lunda, Lovö sn, Up. Ett gravfält från yngre vendeltid.